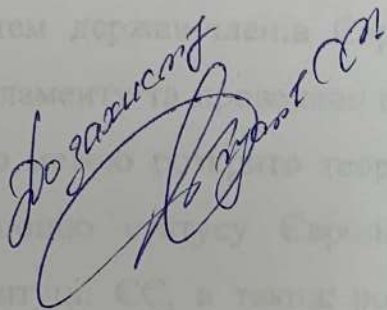

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

**«ВИБОРЧІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ НА ВИБОРАХ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ»**

До захисту

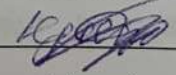
Здобувача 2 року навчання ОР «Магістр»
денної форми спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування» освітньо-
наукової програми «Публічне управління та
адміністрування: інтеграція в ЄС»

Матюхи Кирила Едуардовича

Науковий керівник:

Асистент кафедри євроінтеграційної політики,
к. наук з державного управління
Кустова Світлана Миколаївна

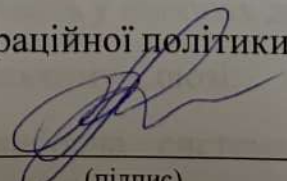
Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Здобувач Кирило МАТЮХА

(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
євроінтеграційної політики від «24» квітня 2026 р., протокол № 18.

В.о. завідувача кафедри євроінтеграційної політики, кандидат економічних наук,
доцент

ГУРА ВІКТОРІЯ ЛЕОНІДІВНА

(підпис)

КИЇВ – 2026

АНОТАЦІЯ

Матюха К. Е. Виборчі системи держав-членів на виборах до Європейського Парламенту. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2026.

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження виборчих систем держав-членів Європейського Союзу на виборах до Європейського Парламенту та проведено аналіз перспектив участі України у таких виборах. З цією метою розкрито теоретичні засади функціонування виборчих систем та еволюцію статусу Європейського Парламенту як єдиної представницької інституції ЄС, а також розглянуто сучасне європейське нормативно-правове регулювання механізму обрання членів Європарламенту. Додатково в роботі висвітлено різноманітність форм реалізації принципу пропорційності у виборчих системах держав-членів. Особливу увагу приділено контексту європейської інтеграції України, щодо якої підкреслюється необхідність гармонізації національного виборчого законодавства з правом ЄС, зокрема, задля надання виборчого права громадянам ЄС та потреба розробки потенційно оптимальної для України відповідної виборчої системи у разі участі у виборах до Європейського Парламенту.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні необхідності внесення змін до чинного виборчого законодавства України з метою його гармонізації з правом ЄС, що дозволить Україні брати участь у виборах до Європейського Парламенту у разі набуття членства у Європейському Союзі.

Ключові слова: вибори, виборча система, принцип пропорційності, партійний виборчий список, виборчий бар'єр, виборчий округ, право ЄС, Європейський Парламент.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Матюха К. Імплементція норм ЄС про активне та пасивне виборче право як складова євроінтеграційного процесу України. *Шевченківська весна – 2025: публічне управління та державна служба*. Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, 26 березня 2025 року, Київ : Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2025. С. 316–318.

2. Матюха К. Гармонізація українського виборчого законодавства з європейським виборчим правом: перспективи і виклики. *Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього*. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції, 18 квітня 2025 року, Київ : Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2025. С. 299–300.

ANNOTATION

Matiukha K. E. Electoral Systems of the Member States in Elections to the European Parliament. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of knowledge 28 "Public Management and Administration", specialty 281 "Public Management and Administration". – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2026.

In the qualification work, a comprehensive study of the electoral systems of the Member States of the European Union in elections to the European Parliament has been conducted, along with an analysis of the prospects for Ukraine's participation in such elections. For this purpose, the theoretical foundations of the functioning of electoral systems and the evolution of the status of the European Parliament as the only directly elected institution of the EU are examined, and the current European legal framework governing the election of Members of the European Parliament is analyzed. In addition, the work highlights the diversity of forms of implementation of the principle of proportionality in the electoral systems of the Member States. Particular attention is paid to the context of Ukraine's European integration, emphasizing the need to harmonize national electoral legislation with EU law, in particular to ensure electoral rights for EU citizens and to develop a potentially optimal electoral system for Ukraine in the event of its participation in elections to the European Parliament.

The scientific novelty lies in substantiating the need to introduce amendments to the current electoral legislation of Ukraine with a view to its harmonization with EU law, which would enable Ukraine to participate in elections to the European Parliament upon acquiring membership in the European Union.

Keywords: elections, electoral system, principle of proportionality, party electoral list, electoral threshold, electoral district, EU law, European Parliament.

LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE TOPIC OF THE QUALIFYING
MASTER'S THESIS

1. Matiukha K. Implementation of EU norms on active and passive electoral rights as a component of Ukraine's European integration process. *Shevchenkivska Spring – 2025: public administration and civil service*. Materials of the annual All-Ukrainian scientific and practical conference of students, postgraduate students and young scientists, March 26, 2025, Kyiv : Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2025. P. 316–318.
2. Matiukha K. Harmonisation of Ukrainian electoral legislation with European electoral law: prospects and challenges. *Globalization challenges: governance of the future*. Materials of the annual International scientific and practical conference, April 18, 2025, Kyiv : Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2025. P. 299–300.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ

ANNOTATION

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ НА ВИБОРАХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ.....	11
1.1. Зміст поняття виборчої системи.....	11
1.2. Типологія виборчих систем.....	17
1.3. Європейський Парламент як представницька інституція ЄС.....	28
Висновки до Розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ОБРАННЯ ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС.....	38
2.1. Історія становлення порядку обрання членів Європейського Парламенту.....	38
2.2. Сучасне нормативно-правове регулювання ЄС щодо організації і проведення виборів до Європейського Парламенту.....	45
2.3. Виборчі системи держав-членів на виборах до Європейського Парламенту.....	54
Висновки до Розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ПОТЕНЦІЙНОЇ УЧАСТІ УКРАЇНИ НА ВИБОРАХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ.....	68
3.1. Перспективи участі України у виборах до Європейського Парламенту.....	68
3.2. Гармонізація українського виборчого законодавства з європейським виборчим правом як передумова участі України у виборах до Європейського Парламенту.....	71
3.3. Необхідність розробки та встановлення Україною власної виборчої системи на потенційних виборах до Європейського Парламенту.....	78
Висновки до Розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88

ВСТУП

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що Україна попри екзистенційні виклики, пов'язані із російською збройною агресією, чітко визначила власний стратегічний вектор розвитку, який полягає, зокрема, у здобутті повноправного членства в Європейському Союзі.

З огляду на це особливого значення набувають дискусії щодо етапів, особливостей та загального змісту євроінтеграційного шляху України. Так, отримання статусу держави-кандидата та відкриття переговорів з Україною про вступ до Європейського Союзу вимагають всебічного залучення, серед іншого, наукової спільноти до визначення не лише кроків, які необхідно здійснити Україні з метою набуття статусу держави-члена, а й обґрунтованого змістовного наповнення останніх. Це дозволило би забезпечити якісне виконання євроінтеграційних зобов'язань України з комплексним урахуванням як внутрішнього українського контексту, так і загальноєвропейських кращих стандартів та практик.

Так, одним з ключових напрямів, який вже нині потребує особливої уваги у контексті шляху України до членства в ЄС, виступає здійснення заходів із гармонізації українського законодавства із правом Європейського Союзу. Зокрема, з метою забезпечення можливості України, у разі набуття членства в ЄС, брати участь у діяльності його єдиної представницької інституції – Європейського Парламенту – необхідним стане приведення у відповідність українського виборчого права з виборчим правом ЄС.

Незважаючи на існування загальних європейських стандартів, виборчий процес виборів до Європейського Парламенту досі залишається неуніфікованим, оскільки кожна з 27 держав-членів використовує власну специфічну модифікацію виборчої системи, різні виборчі бар'єри, виборчі округи та методи розподілу мандатів під час таких виборів.

З огляду на це, аналіз виборчих систем держав-членів на виборах до Європейського Парламенту має не лише теоретичне, а й прикладне значення для України, оскільки після набуття повноправного членства наша держава

безпосередньо інтегруватиметься у європейське правове поле. У той час як проведення дослідження досвіду держав-членів вже сьогодні дозволить Україні завчасно підготувати національну законодавчу базу та гармонізувати вітчизняні виборчі процедури з найкращими європейськими практиками, що є фундаментальною умовою подальшої успішної політичної інтеграції в спільноту держав-членів Європейського Союзу.

Мета магістерської роботи полягає у висвітленні особливостей виборчих систем держав-членів на виборах до Європейського Парламенту та визначенні оптимальної виборчої системи для України у разі її вступу до ЄС задля участі у виборах членів Європейського Парламенту.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання дослідження*:

- висвітлити сутність поняття виборчої системи;
- розглянути ключові типології виборчих систем;
- охарактеризувати Європейський Парламент як єдину представницьку інституцію Європейського Союзу;
- дослідити історію становлення порядку обрання членів Європейського Парламенту;
- проаналізувати сучасне нормативно-правове регулювання ЄС щодо організації і проведення виборів до Європейського Парламенту;
- дослідити виборчі системи держав-членів ЄС на виборах до Європейського Парламенту;
- з'ясувати перспективи та можливості участі України у виборах до Європейського Парламенту;
- визначити необхідність внесення змін у виборче законодавство України з метою його гармонізації з виборчим правом ЄС;
- розробити пропозиції щодо визначення виборчої системи, яку Україна може застосувати у разі участі у виборах до Європейського Парламенту.

Об'єктом дослідження постають вибори до Європейського Парламенту.

Предметом дослідження є виборчі системи держав-членів на виборах до Європейського Парламенту.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів:

Історичний метод дозволив ознайомитися із контекстом створення та умовами трансформації Європейського Парламенту із Загальної Асамблеї, що функціонувала за принципом делегування, до єдиної представницької інституції Європейського Союзу.

Метод абстрагування був застосований з метою виокремлення ключових ознак поняття виборчої системи, згідно з якими останнє було визначено та типологізовано задля подальшого використання у роботі.

Синтез уможливив розгляд розрізнених практик держав-членів під час організації і проведення виборів до Європейського Парламенту як цілісної виборчої процедури, що здійснюється відповідно до єдиних загальноєвропейських принципів.

Системний метод дозволив розглянути розрізнені нормативно-правові акти ЄС, що визначають порядок обрання членів Європейського Парламенту, як єдиної системи, що закріплює ключові вимоги та принципи проведення відповідних виборів.

Історико-правовий метод був застосований при ретроспективному розгляді актів права ЄС задля з'ясування зміни функціональної ролі Європейського Парламенту серед інституцій ЄС в умовах набуття ним представницького характеру та задля простеження еволюції становлення сучасного порядку обрання членів Європарламенту.

Порівняльно-правовий метод був використаний при аналізі національного виборчого законодавства держав-членів, що дозволило охарактеризувати спосіб імплементації виборчого права ЄС та виявити особливості виборчих систем таких держав на виборах до Європейського Парламенту. Крім того, даний метод дозволив здійснити порівняння українського виборчого законодавства з правом ЄС з метою визначення необхідності внесення змін до першого.

Прогностичний метод дозволив розглянути перспективи участі України у виборах до Європейського Парламенту та відповідну потребу розробки українською стороною власної виборчої системи для участі у таких виборах.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному розгляді порядку обрання членів Європейського Парламенту у контексті євроінтеграційного процесу України, зокрема:

- здійсненні нового порівняльно-правового аналізу загальноєвропейського нормативно-правового забезпечення порядку та організації проведення виборів до Європейського Парламенту та чинного українського виборчого законодавства, за результатами якого визначено перелік основних змін, які сприятимуть гармонізації української нормативно-правової бази з виборчим правом ЄС;

- розробці ключових пропозицій щодо визначення Україною власної виборчої системи в разі участі у виборах до Європейського Парламенту за результатами проведеного дослідження виборчих систем держав-членів та відповідно нормативно-правового регулювання Європейського Союзу.

Практичне значення одержаних результатів може бути реалізоване шляхом використання отриманих результатів та розроблених пропозицій при адаптації українського виборчого законодавства до виборчого права ЄС, що дозволить комплексно та завчасно забезпечити умови участі України у виборах до Європейського Парламенту в разі набуття нею статусу держави-члена.

Апробація результатів дослідження відбулася на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна – 2025: публічне управління та державна служба» (Київ, 26 березня 2025 р.), а також на Міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього» (Київ, 18 квітня 2025 р.) та опубліковані у відповідних збірниках тез доповідей.

Структура та обсяг роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (80 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, з яких основний зміст становить 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ НА ВИБОРАХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

1.1. Зміст поняття виборчої системи

Вибори як спосіб формування органів влади шляхом волевиявлення народу є фундаментальною складовою сучасних демократичних суспільств по всьому світу. Право на вибори закріплене, зокрема, у таких ключових міжнародних правових актах, як Загальна декларація прав людини (1948) та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН. Так, статтею 21 Загальної декларації прав людини визначено: «Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні проводитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування» [13]. Водночас пунктом b частини 1 статті 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права закріплено наступне: «Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої в статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців» [21].

Важливість проведення виборів може бути підкреслена, зокрема, через низку суспільно-значимих функцій, які належать до їхнього змісту. До прикладу, дослідники Д. Л. Вітюк та О. А. Павлюх акцентують увагу на соціальному вимірі виборів, виокремлюючи 5 ключових функцій, що виконують останні. Зокрема, до таких функцій віднесено:

1. Реалізацію права громадянина брати участь в управлінні державою;
2. Забезпечення формування політичної влади та її легітимації;

3. Визначення реального співвідношення впливу різних політичних сил та ідей у суспільстві;
4. Відбору політичних лідерів з огляду на компетентності та довіру серед суспільства до останніх;
5. Забезпечення народного суверенітету та демократичного політичного режиму [6, с. 117].

Однак, варто зауважити, що наведений вище перелік функцій не є вичерпним та не дозволяє у повній мірі відобразити комплексний характер функціонального призначення виборів. Адже, наприклад, М. А. Бучин у межах власного дослідження даного питання виокремлює одразу 11 функцій виборів у демократичному суспільстві. Останні можна у скороченій формі перерахувати так, що вибори виступають: інструментом реалізації народного суверенітету; засобом політичної участі громадян; способом формування і вираження громадської думки; основним способом легітимації влади; засобом досягнення суспільного консенсусу; можливістю здійснювати періодичний контроль за діяльністю влади; політичним «фільтром» для відбору найбільш компетентних кандидатів; просвітницьким засобом для громадян; способом представлення інтересів усіх суспільних груп; інструментом оновлення політичних еліт та засобом вибору напряму суспільного розвитку на визначений термін [3, с. 42].

При цьому доречною може виступити позиція, згідно з якою багатоаспектні функції виборів зведені до 4 основних. Якими, відтак, виступають функції з: формування публічної влади; легітимації останньої і загалом держави; політичної структуризації суспільства та притягнення до політичної відповідальності [17, с. 272-274].

З огляду на визначення ключових функцій виборів, що розкривають комплексний характер останніх як суспільно важливого явища, необхідним постає завдання визначення самого змісту поняття виборів.

Так, вибори є можливим розглядати як пряму форму реалізації демократії, що акцентує увагу насамперед на виявленні суспільством власної політичної волі шляхом голосування. До прикладу, у Великій українській енциклопедії з

напряму «Юридичні науки» поняття вибори подається саме за таким напрямом: «Форма безпосередньої демократії, народного волевиявлення» [4].

Іншим підходом до розуміння поняття виборів може стати їхній розгляд крізь призму голосування. Визначення згаданого поняття за таким напрямом можливим є знайти в Юридичному онлайн-словнику Оксфордського університету: «Процес обрання шляхом голосування...» [64].

Водночас одним з найбільш повних за змістовним наповненням підходів, що розкриває сутність поняття виборів за можливе видається визначити той, відповідно до якого вибори розглядаються як системний політичний процес, що складається із сукупності певних стадій. Як зазначає український фахівець з конституційного права В. О. Ріяка: «Вибори охоплюють цілий процес, який називається виборчою кампанією, що починається від призначення дати виборів і включає всі стадії підготовки до них: утворення виборчих округів, діляниць для голосування, складання або перевірка списків виборців, формування виборних органів, голосування та визначення його результатів» [18, с. 100].

З цієї позиції вибори слід визначати як ширше за процес голосування поняття, що складається з поступових та взаємопов'язаних складових. Так, доречним може бути їхній розгляд з точки зору виборчого процесу, який не лише надає виборам процесуального змісту, а й містить у собі чітко визначені складові. До прикладу, якщо звернути увагу на українське законодавство, то в абзаці 1 частини 1 статті 20 Виборчого кодексу України, основного нормативно-правового акту, що визначає порядок та процедуру проведення усіх типів виборів в Україні, виборчий процес визначається як здійснення протягом встановленого періоду часу суб'єктами виборчого процесу виборчих процедур, що пов'язані з підготовкою і проведенням відповідних виборів (мається на увазі виборів Президента України, виборів народних депутатів України або ж місцевих виборів), встановленням та офіційним оголошенням їхніх результатів [5]. При цьому, наприклад, під час виборів народних депутатів, відповідно до частини 1 статті 137 Виборчого кодексу України, виборчий процес, зокрема,

включає етапи з реєстрації кандидатів, утворення виборчих комісій, складання списку виборців, голосування та встановлення результатів виборів [5].

Як певний підсумок та з огляду на вищенаведене, за доречне видається зауважити, що вибори слід розглядати у ширшому контексті, аніж крізь процес голосування. Вони є комплексним поняттям, яке у своїй реалізації під час обрання суспільством власних представників на виборні посади передбачає низку регламентованих процедур, за результатами здійснення яких у межах завчасно визначених правил встановлюється сам підсумок проведення виборів. Так, науковці Ф.М. Кирилюк, М.І. Обушний, М.І. Хилько підкреслюють: «Сьогодні демократичні вибори в органи державної влади стали природним процесом у політичному житті багатьох країн світу. Вони являють собою спосіб формування органів влади і керування за допомогою вираження *за визначеними правилами (відповідно до виборчої системи)* політичної волі громадян» [2525].

Важливо звернути увагу на вказане звернення науковців до поняття виборчої системи у межах проведення виборів. Так, останніми підкреслено, що вибори як комплексний процес відбуваються у межах встановленої рамки норм та правил їхнього проведення, що визначається, зокрема, поняттям виборчої системи.

З цього випливає фундаментальна важливість поняття виборчої системи у межах проведення виборів. Адже, беззаперечним є те, що вибори складаються з кількох почергових складових, однак саме виборча система визначає ту завершальну структурну архітектуру, відповідно до якої відбувається голосування та подальше встановлення його результатів. Як зазначає В. Ф. Нестерович: «Саме від неї (виборчої системи) залежить формат проведення виборів, а також їх результат» [23, с. 18].

Водночас, важливо наголосити, що в науковому дискурсі поняття виборчої системи не має єдиного підходу до визначення дефініції. До прикладу, дослідниця О. І. Івасюк зазначає: «Виборчу систему прийнято розглядати у двосторонньому вимірі: як правовий інститут виборчого права, що регулює відповідні правовідносини, та суспільно-політичне явище, яке сприяє

здійсненню волевиявлення громадян при обранні своїх законних представників, а отже і політичної боротьби останніх за прихильність перших» [15, с. 121-122].

Попри це, за доречну та виправдану у застосуванні під час визначення змісту поняття «виборча система» можна вважати позицію, висловлену ірландським дослідником Д. Фаррелом у праці «Виборчі системи: порівняльний огляд». Зокрема, у межах згаданої праці дослідник зауважив на важливості відокремлення виборчого законодавства від поняття «виборчої системи» у межах вивчення та розуміння останньої. Як зазначив Д. Фаррел: «Виборче законодавство — це сукупність правил, що регулюють процес виборів: від оголошення виборів, через етапи висунення кандидатів, передвиборчої агітації партій та голосування, аж до підрахунку голосів і визначення фактичних результатів виборів. Існує безліч правил, що регулюють проведення виборів. Наприклад, існують закони про те, хто має право голосу (громадяни, резиденти, особи старше сімнадцяти років, фінансово спроможні особи тощо); можуть навіть існувати закони, як, наприклад, в Австралії чи Бельгії, що зобов'язують громадян брати участь у голосуванні» [5757, с. 3]. Так, дослідник зауважує, що у межах виборчого законодавства регламентується широке коло питань, що стосується не лише проведення виборів як таких, а й контролю, наприклад, за правилами передвиборної агітації, фінансування політичних учасників виборчого процесу, порядку висунення кандидатів, санкцій за порушення таких правил тощо.

Проте, задля розуміння змісту поняття «виборчої системи» у межах багатоманітного та комплексного нормативно-правового регламентування порядку та умов проведення виборів необхідним постає виокремлення саме певного набору правил, які регламентують безпосередній процес проведення останніх. До переліку таких правил, визначення і аналіз яких допомагають зрозуміти зміст виборчої системи автор відносить: *«Як громадяни голосують, форма виборчого бюлетеня, метод підрахунку голосів, порядок остаточного визначення того, хто обраний за результатами голосування»* [57, с. 3]. Тобто, саме ті правила, завдяки яким визначається порядок голосування та подальшого

встановлення результатів голосування, спрямованого на перетворення голосів у мандати.

Зазначений вище підхід дозволяє конкретизувати зміст поняття виборчої системи, визначаючи його складові з-поміж значної кількості процедур та правил проведення виборів, що надалі дозволить більш конкретно визначати досліджуване поняття та коректно акцентувати увагу на окремих складових виборчого процесу задля проведення аналізу саме виборчих систем.

У цьому контексті варто звернути увагу також на підхід до розуміння сутності виборчих систем, запропонований Міжнародним Інститутом Демократії та Сприяння Виборам (IDEA). Зокрема, у своєму Посібнику з конструювання виборчої системи представники IDEA пропонують у спрощеному варіанті розглядати виборчі системи як засіб перетворення голосів, відданих на загальних виборах, на місця, отримані партіями та кандидатами [69]. При цьому до ключових складових, які визначаються зміст виборчої системи представники IDEA пропонують відносити такі: «Використовувана виборча формула (який принцип застосовується: мажоритарний, пропорційний, змішаний чи інший; яка математична формула використовується для розрахунку розподілу місць), структура бюлетеня (чи голосує виборець за кандидата чи за партію, і чи робить він один вибір або висловлює низку переваг) та розмір округу (зокрема, скільки представників до законодавчого органу обирає цей округ)» [69, с. 5].

Окремо слід звернути увагу на Доповідь Венеційської комісії CDL-AD(2004)003-е «Звіт про виборчі системи — Огляд наявних рішень та критеріїв відбору», що була прийнята 57-му пленарному засіданні Венеційської Комісії (12–13 грудня 2003 р.). Адже у межах зазначеної Доповіді, зокрема, було надано варіант офіційного трактування змісту поняття виборчої системи, яке було виражене у тому, що останню слід розглядати як «сукупність процедурних правил, що регулюють спосіб вираження голосів, відданих на певних виборах, та їх перетворення у мандати» [51, с. 6]. Такий підхід, згідно з Доповіддю, дозволяє розглядати виборчі системи за 2 ключовими категоріями, перша з яких охоплює

фактори, пов'язані з організацією та проведенням голосування, друга – правила, що стосуються підрахунку голосів та розподілу на їхній основі мандатів [51, с. 6].

Якщо детальніше розглядати зазначений підхід, згідно із Доповіддю, перша категорія передбачає визначення правил, які регулюють порядок реалізації виборцем свого права голосу. У її межах виборчі системи мають давати відповідь на 5 ключових питань: яке виборче право застосовується (пряме чи непряме); на якому керівному принципі ґрунтується голосування (пропорційний, мажоритарний, змішаний); у який спосіб формуються виборчі округи; який спосіб голосування застосовується (наприклад, абсолютний, коли виборець обирає одну партію чи кандидата, чи порядковий, коли виборець може преференціювати кандидатів, за яких віддає свій голос); скільки разів виборець має голосувати (до прикладу, скільки етапів має містити голосування) [51, с. 6].

Друга категорія стосується порядку підрахунку голосів та подальшого розподілу місць. У межах цієї категорії основна увага присвячена питанням розподілу місць між виборчими округами; вибору методу розподілу місць між різними партійними списками або кандидатами; визначення виборчих бар'єрів; порядку розподілу мандатів у межах виборчих списків.

Як результат, такий підхід дозволяє операціоналізувати визначення поняття «виборча система», яке буде використане в роботі надалі. Зокрема, виборчу систему доцільно розглядати як комплексне поняття, що складається із сукупності взаємопов'язаних процесуальних складових, що у своєму поєднанні визначають порядок організації і проведення голосування та порядок підрахунку отриманих голосів і розподілу мандатів на основі встановлених результатів такого голосування.

1.2. Типологія виборчих систем

Питання типологізації виборчих систем не є однозначним та уніфікованим у межах існуючого науково-дослідного дискурсу. Так, у сучасному світі існує

велика кількість виборчих систем, що передбачають різне застосування правил та порядку проведення голосування та встановлення його результатів. Як наслідок, не існує єдиних підходів та критеріїв, за якими класифікують зазначене різноманіття варіантів втілення виборчої системи.

До прикладу, дослідники Н. В. Сакір-Молочко та Л. П. Самофалов зазначають, що класичним критерієм для типу виборчої системи є спосіб визначення результатів виборів [30, с. 56]. Згідно такого підходу зазвичай виокремлюють мажоритарну виборчу систему, за якої ключовим є застосування критерію встановлення результату голосування через більшість отриманих голосів та пропорційну виборчу систему, відповідно до якої результат встановлюється пропорційно кількості отриманих голосів.

Серед міжнародних дослідників можливим є знайти схожий підхід до типологізації виборчих систем. У такий спосіб, зокрема, дослідники Андре Бле та Луї Масікотт у своїй праці «Порівнювані демократії» підкреслюють, що у загальному сенсі типології виборчих систем можуть ґрунтуватися саме на виборчій формулі, тобто на тому, у який спосіб підраховуються голоси для встановлення результатів та подальшого розподілу мандатів [39, с. 41]. Одночасно з цим, на думку вчених, до типологізації виборчих систем можливим є підходити також з огляду на інші критерії, зокрема, розміру виборчого округу, що визначає кількість мандатів, яка розподіляється у межах округу, або ж структури виборчого бюлетеня – у який спосіб виборці віддають свій голос: імперативним способом, віддаючи голос за одного кандидата, чи преференційним (наприклад, шляхом рейтингування кандидатів або ж надання останнім балів).

Водночас акцентування основної уваги на згадані критерії розміру виборчого округу та структури виборчого бюлетеня може виявитися не повністю доцільним задля коректного визначення існуючих типів виборчих систем. Адже, як зауважують Андре Бле та Луї Масікотт: «Наголос на розмірі округу ігнорує той факт, що багатомандатні округи призводять до дуже відмінних результатів залежно від використовуваної виборчої формули, тоді як базування типології на

структурі бюлетеня аналогічно змушує не брати до уваги, що системи, які передбачають преференційні бюлетені ..., так само призводять у підсумку до різних наслідків» [39, с. 41].

З огляду на це, дослідники віддають перевагу саме виборчій формулі як ключовому критерію для типологізації виборчих систем, хоч і наголошуючи при цьому на необхідності зважати також на згадані до цього розмір виборчого округу та структуру виборчого бюлетеня.

Попри це, за ключовим критерієм – виборчою формулою – дослідники виділяють три основні виборчі системи, а саме: мажоритарну, пропорційну та змішану. Так, мажоритарна виборча система передбачає, що переможцем голосування стає той кандидат, котрий отримує більше голосів, ніж кожен інший його опонент. Попри це, вчені наголошують, що варто розрізняти два головні підтипи такої виборчої системи: мажоритарну систему відносної більшості (для перемоги кандидатові достатньо набрати більшість голосів відносно інших) та мажоритарну систему абсолютної більшості (переможцем слід визнавати лише того кандидата, який набере більше половини голосів). Пропорційна виборча система передбачає, що учасники виборчого процесу, а саме – політичні партії – повинні бути представлені у парламенті у максимально можливій за виміром точності пропорції до отриманих ними голосів. Змішані виборчі системи, своєю чергою, поєднують у собі, у той чи інший спосіб, мажоритарну та пропорційну виборчу системи при проведенні голосування та встановленні його результатів.

Водночас вже згадані раніше представники Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам (IDEA) у розробленому ними Посібнику з розробки виборчих систем зазначають таке: «З точки зору елементарного розуміння, виборча система є способом розподілу голосів на загальних виборах між політичними партіями і окремими кандидатами». Виходячи з наданого визначення, на відміну від згаданих до цього Андре Бле та Луї Масікотта, при типологізації виборчих систем представники IDEA звертають увагу насамперед на критерії виборчої формули та величини (магнітуди) виборчих округів [28, с. 11].

У вказаному Посібнику наголошується, що ключовим критерієм для типологізації виборчих систем слід визнавати саме виборчу формулу. Під виборчою формулою при цьому варто розуміти не лише, який принцип застосовується при голосуванні: мажоритарний чи пропорційний, а й математична формула, яка використовується для розподілу мандатів. При цьому не меншого значення відіграє величина виборчих округів, яка передбачає не кількість виборців, що можуть проживати у межах округу, а саме кількість депутатів, що мають бути обрані представниками округу.

У той же час представниками IDEA зауважено, що при визначенні типів виборчих систем мають значення також, хоч і менш важливі за згадані до цього, але також організаційні критерії проведення виборів, такі як: кількість та розташування виборчих дільниць у межах округу, порядок висування кандидатур, порядок реєстрації виборців тощо). Адже як зазначено фахівцями IDEA: «Ці питання є надзвичайно важливими і можливі плюси певної виборчої системи будуть зведені нанівець, якщо цим питанням не буде відведено належної уваги» [28, с. 11].

Попри це, можливим є припустити, що для початкового загального ознайомлення з ключовими типами виборчих систем у межах підрозділу доречним може стати використання лише одного критерію для такої мети. З огляду на це, можна використати позицію, висловлену у зазначеному вище Посібнику з розробки виборчих систем від Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам. Так представниками останнього зазначається: «Найбільш поширений спосіб аналізу виборчих систем полягає в розподілі їх за способом розподілу місць у парламенті на основі підрахунку голосів, отриманих на загальнонаціональних виборах, тобто їх пропорційного співвідношення» [28, с. 22].

Тобто, за основний критерій при типологізації виборчих систем слід використовувати саме виборчу формулу в контексті її пропорційності: чи розподіл мандатів відбувається відповідно до більшості отриманих голосів, чи за пропорційною складовою. З огляду на це, експертами IDEA пропонується у

схожий із підходом Андре Бле та Луї Масікотта спосіб виділяти три загальні сім'ї виборчих систем: мажоритарну, пропорційну та змішану. Водночас суттєвою та необхідною для більш глибокого аналізу змісту різноманіття існуючих виборчих систем постає пропозиція IDEA деталізувати згадані сім'ї на дев'ять підсімей:

- мажоритарні виборчі системи: голосування за принципом відносної більшості (який також називають «First Past the Post»), представницьке голосування («Block Vote»), система голосування у два тури (або ж мажоритарна система абсолютної більшості «Two-Round System»), альтернативне голосування («Alternative Vote»);

- напівпропорційні виборчі системи: паралельна система («Parallel») та голосування без права передачі голосу іншому кандидату («Single Non-Transferable Vote»);

- пропорційні: голосування за партійними списками («List PR»), голосування за змішаною системою (Mixed Member Proportional), голосування з правом передачі голосу іншому кандидату (Single Transferable Vote) [28, с. 9].

Важливим, однак, є детальніше розглянути зазначені «сім'ї», надавши їм конкретного визначення та більш розгорнуту характеристику з метою подальшого використання у роботі. Попри це, слід зауважити, що подальший розгляд у межах роботи буде зосереджено саме на мажоритарній та пропорційній виборчих системах, враховуючи, що змішані виборчі системи здебільшого передбачають використання поєднаних принципів мажоритарної та пропорційної виборчих систем.

Так, мажоритарна виборча система є найдавнішою виборчою системою, що застосовувалася на парламентських виборах. Етимологічно вказана виборча система походить від французького слова «majorite», що означає собою «більшість» [31, с. 25]. Вперше вона почала застосовуватися на парламентських виборах в Англії з XIII століття. Хоч на той час голосування і не відповідало принципам таємності та рівності, усе ж головним принципом, який був закладений у зміст проведення тогочасних виборів до англійського парламенту,

виступало визнання переможцем того, хто отримував більшу кількість голосів порівняно з конкурентами.

Як було зазначено раніше, мажоритарна виборча система є різних видів залежно від того, яку саме більшість голосів необхідно набрати кандидатові для визнання його переможцем. Так, у межах роботи доцільно коротко розглянути наступні мажоритарні виборчі системи.

Мажоритарна система відносної більшості передбачає, що переможцем за результатами голосування стає кандидат, що набрав більшість голосів відносно інших кандидатів. Її особливістю є відсутність визначеного порогу кількості голосів, необхідної для здобуття перемоги кандидатом. Головною перевагою такої виборчої системи виступає її простота та результативність, адже проведення виборів за такою системою є зрозумілим для кожного з учасників виборчого процесу, а за результатами голосування визнання переможця не передбачає проведення додаткових турів голосування, що передбачає визнання переможця одразу після встановлення результатів голосування [2]. Водночас така виборча система має суттєвий недолік, який передбачає ризик неврахування значної кількості голосів при визнанні переможця голосування, що тим самим порушує справедливність результатів голосування за такою системою та тим самим потенційно зменшує легітимність обраного кандидата.

Представницьке голосування передбачає голосування за принципом відносної більшості, утім з важливою відмінністю, яка полягає у застосуванні її у межах багатомандатного округу. Так, якщо за стандартної системи відносної більшості голосування зазвичай відбувається в окрузі, у якому кожен виборець має один голос для обрання одного кандидата, то за представницького голосування виборець має стільки голосів, скільки кандидатів обирається від округу. Така система має перевагу в тому, що дозволяє більш пропорційно підходити до врахування результатів голосування, утім, як зауважують представники IDEA: «Якщо виборці віддають всі свої голоси за кандидатів однієї партії, ... тоді ця система ще більше загострює мінуси системи голосування за принципом відносної більшості, особливо її диспропорційність» [28, с. 43].

Мажоритарна система абсолютної більшості передбачає, що мандат за результатами голосування здобуває той кандидат, що отримав більше 50% відданих за нього на виборах голосів. Така система має перевагу в тому, що є певною мірою демократичнішою за систему відносної більшості, враховуючи при встановленні результатів голосування більшу кількість голосів виборців. Водночас їй характерні суттєві недоліки. Так, навіть попри врахування абсолютної більшості відданих голосів для визначення переможця голосування, все одно лишається невирішеною проблема неврахування значної кількості голосів, які були віддані за інших кандидатів, що не стали обраними. Крім того, така система є організаційно складнішою для використання, адже передбачає проведення другого туру у разі ненабрання жодним з кандидатів абсолютної більшості голосів під час голосування у першому турі.

Так, мажоритарні виборчі системи, серед іншого, завдяки своїй простоті та можливості формувати зв'язок між виборцем та кандидатом у сучасному світі відіграють важливе значення, адже застосовуються у більш ніж 80 країнах світу, зокрема Великій Британії, Франції, Канаді, США, Індії та інших.

Попри це, як зауважує дослідниця В. О. Стукаленко щодо зазначеної виборчої системи: «При організації виборів у законодавчий орган держави принцип справедливого відображення інтересів більшості виборців дещо споплюжується» [31, с. 25]. Відтак, використання мажоритарної виборчої системи для проведення парламентських виборів доволі часто може призводити до неврахування значної кількості голосів та, як наслідок, призводити до результатів їхнього проведення, що не враховують об'єктивних вподобань виборців та не відображають реального розподілу політичних сил у суспільстві.

Так, з метою подолання згаданих вад мажоритарної виборчої системи виникла пропорційна виборча система. Як зазначає Шведа Ю. Р., етимологічно зазначена родина виборчих систем походить за латини, а саме: «*proporcionalis* – той, що має правильне співвідношення» [36, с. 32].

Вперше пропорційна виборча система була затверджена як офіційна для проведення на національних виборах у Бельгії у 1899 році [67]. Проте,

застосуванню такої виборчої системи передувала історія застосування мажоритарної виборчої системи, яка яскраво показала свою диспропорційність, зокрема, на останніх за такою системою парламентських виборах, що відбулися 1894 року. Тоді більшість голосів здобули три головні політичні партії Бельгії: Католицька, Ліберальна та Лейбористська – які в підсумку і розділили між собою 152 мандати. Католицька партія в цілому здобула 56,4% голосів, Ліберальна – 31,4% та Лейбористська – 18,4% голосів. Водночас при розподілі мандатів проявилася значна диспропорційність: Католицька партія здобула 104 місця (68,4% усіх мандатів), Лейбористська – 28 місць (або ж 18,4% від усіх мандатів), у той час як Ліберальна партія здобула 20 місць у парламенті (тобто 13,2% від усіх мандатів, що розподілялися на виборах) [49].

Таблиця 1.1

Результати голосування та подальшого розподілу мандатів за мажоритарною виборчою системою у Бельгії (1894 р.)

Політична партія	Відсоток здобутих голосів	Кількість отриманих мандатів
Католицька	56,4%	104 (68,4%)
Ліберальна	31,4%	20 (13,2%)
Лейбористська	18,4%	28 (18,4%)
Інші	6,5%	0 (0%)

Джерело: складено автором на основі [49].

Так, попри те, що у Лейбористської партії не відбулося жодної диспропорції між кількістю отриманих голосів та мандатів, а Католицька партія отримала на 12% більше мандатів ніж голосів, Ліберальна партія суттєво недоотримала мандатів за результатами голосування, адже розрив у відсотковому значенні між кількістю отриманих голосів та мандатів у підсумку різнився більш ніж вдвічі.

У такий спосіб, застосування пропорційної виборчої системи вже у 1900 році призвело до таких результатів: Католицька партія здобула 48,5% голосів та 86 мандатів (що склало 56,6% від усіх мандатів), Ліберальна партія – 22,7% голосів та 31 мандат (20,4% від усіх мандатів), Лейбористська партія – 22,5% голосів та 32 мандати (21,1% від усіх мандатів), також 3 мандати отримали інші партії [49]. Завдяки такому застосуванню пропорційної виборчої системи вдалося не лише зменшити рівень дисбалансованості між отриманими політичними партіями Бельгії голосів та мандатів, а й також залучити до роботи парламенту представників від менш популярних партій.

Таблиця 1.2

Результати голосування та подальшого розподілу мандатів за пропорційною виборчою системою у Бельгії (1900 р.)

Політична партія	Відсоток здобутих голосів	Кількість отриманих мандатів
Католицька	48,5%	86 (56,6%)
Ліберальна	22,7%	31 (20,4%)
Лейбористська	22,5%	32 (21,1%)
Інші	6,3%	3 (1,9%)

Джерело: складено автором на основі [49].

Як підкреслюють експерти IDEA: «Багато в чому найпереконливішим аргументом на користь пропорційного представництва є те, що ця система не призводить до аномальних результатів, характерних для мажоритарних систем, і забезпечує більш репрезентативний законодавчий орган» [28, с. 70]. Як результат, станом на сьогодні пропорційні виборчі системи працюють у багатьох країнах світу та домінують у Латинській Америці та Європі та є єдино застосовуваними під час виборів до Європейського Парламенту.

Так, за визначенням, запропонованим у Словнику Парламенту Великої Британії пропорційна виборча система – це виборча система, за якої розподіл

мандатів відбувається пропорційно загальній кількості голосів, поданих за кожну партію [68]. Що важливо, як зауважують дослідники М. Бучин та І. Федорій, ще однією важливою відмінністю пропорційних виборчих систем є обов'язкове застосування багатомандатних виборчих округів [2, с. 59]. Так, метою пропорційної виборчої системи є врахування під час розподілу мандатів якомога більшої кількості голосів.

Водночас, слід зауважити, що пропорційна система, так само як і мажоритарна, не є уніфікованою за виглядом свого застосування та можливих проявів. Так, як зазначалося раніше, пропорційні виборчі системи можуть поділятися на два ключові види: голосування за партійними списками та голосування з правом передачі голосу іншому кандидату.

Якщо розглядати зазначені виборчі системи по чергово, слід зазначити, що пропорційні виборчі системи з голосуванням за партійними списками передбачають, що виборці голосують за список кандидатів, сформований політичною партією і які, відповідно, представляють таку партію. Як зазначає дослідниця В. А. Стукаленко щодо вказаної системи: «Депутатські мандати розподіляються між партіями пропорційно кількості голосів виборців, зібраних кожною з них у межах виборчого округу» [32, с. 19].

Варто зауважити, що пропорційні виборчі системи, які передбачають голосування за партійними списками, своєю чергою, теж можуть поділятися на різновиди у залежності від кількох ключових для їхнього проведення змінних. Зокрема, В. А. Стукаленко звертає увагу на два ключові фактори, за якими можна класифікувати таку виборчу систему: кількістю виборчих округів, у межах яких відбувається голосування, та партійними виборчими списками, які використовуються під час голосування [32, с. 19].

Так, за кількістю виборчих округів пропорційні виборчі системи є можливим поділити на три головні види. Першим видом є повні – коли вибори відбуваються за єдиним виборчим округом, який складає територія всієї держави. Другим є обмежена, коли територія держави поділяється на окремі виборчі округи, що зазвичай можуть збігатися з адміністративно-

територіальними одиницями. Та третій – комбінована, коли на виборах частина кандидатів обираються у межах єдиного загальнонаціонального округу, а інша – у межах регіональних округів.

Водночас за партійними виборчими списками пропорційні виборчі системи можливим є класифікувати на такі, що використовують «закриті» виборчі списки, «відкриті» виборчі списки, комбіновані та системи вільного вибору. Так, пропорційні виборчі системи із «закритими» партійними списками передбачають, що останні формуються повністю партіями, і виборець не може впливати на черговість кандидатів у такому списку. Пропорційні виборчі системи із «відкритими» виборчими списками зазвичай означають, що партія формує загальний список кандидатів, водночас черговість їхнього розташування у списку визначається саме виборцями за результатами голосування. Пропорційні виборчі системи із комбінованими (або «напіввідкритими») партійними списками передбачають існування квоти (потрібної кількості голосів) задля віддання мандату кандидатові, який набрав таку квоту за умови, що в разі, якщо партія отримала мандати, але кандидатами квоти не набрано, мандати розподіляються за списком, сформованим партією.

Водночас голосування з правом передачі голосу є іншим різновидом пропорційної виборчої системи, що може використовуватися на парламентських виборах. Визначити таку виборчу систему можливим як метод пропорційного представництва, за якого виборець ранжує кандидатів у порядку переваги у межах багатомандатного округу [73]. При цьому ключовою різницею такої системи від, наприклад, мажоритарної виборчої системи альтернативного голосування є те, що коли кандидат здобуває визначену квоту кількості голосів для отримання мандату (вираховується після підрахунку усіх голосів першого порядку), надлишкові голоси, віддані за такого кандидата, розподіляються між іншими кандидатами, які були рейтинговані виборцями наступними за вже обраного кандидата. У випадку, якщо жоден кандидат не набрав квоти перших місць для здобуття мандату, вираховується кандидат, який набрав найменшу кількість перших місць, відданих йому виборцями, після чого він вибуває із

процесу розподілу мандатів, а його голоси перераховуються іншим кандидатам у порядку їхнього рейтингування.

Як зауважують експерти IDEA, попри те, що багатьма дослідниками така виборча система визнається як одна з найпривабливіших до використання, на практиці під час проведення загальнонаціональних парламентських виборів така виборча система застосовується лише у кількох країнах світу, серед іншого в Ірландії з 1921 року та Мальті з 1947 року, зокрема через незнання принципів її функціонування країнами та складністю проведення підрахунків при розподілі мандатів [28, с. 92].

У такий спосіб можливим є прийти висновку, що питання типологізації виборчих систем не є простим та однозначним при його осмисленні. Водночас варто зазначити, що з огляду на принцип, що використовується під час розподілу мандатів після підрахунку голосів (більшості чи пропорційності), ключовими видами виборчих системи видається за можливе визначати мажоритарну, пропорційну та змішану. Водночас з огляду на тематику роботи та необхідність розгляду виборчих систем, що застосовуються саме під час виборів до Європейського Парламенту, було надано стислу характеристику пропорційних виборчих систем, практичну форму реалізації яких під час зазначеного типу виборів буде розглянуто надалі.

1.3. Європейський Парламент як представницька інституція ЄС

Європейський Союз є складною інституційною системою, що пройшла тривалий час свого становлення. Так, початок історії існування Європейського Союзу йде насамперед від часів після завершення Другої світової війни, коли Європейський континент опинився у складних умовах економічної та соціальної руйнації. Як зазначає дослідник І. Бойко: «Першочерговим для європейців стало завдання пошуку шляхів відновлення економіки й формування системи безпеки на континенті» [1, с. 18].

З цією метою на території Європи розпочалися публічні дискусії, спрямовані на пошук необхідної економічної та безпекової архітектури, яка б не лише сприяла відновленню континенту, а й змогла убезпечити від можливості початку нових руйнівних воєн між європейськими країнами.

Одним з тих, хто відіграв найбільш значиму роль у зазначених дискусіях став французький фінансист Жан Моне. Останній підкреслював, що ключовими ресурсами для економіки повоєнної Європи, які також є основними ресурсами для початку і ведення війни, є вугілля та сталь. З огляду на це доцільним рішенням мало стати створення єдиного центру, що координував би діяльність, спрямовану на видобуток і розподіл вказаних ресурсів. Як зазначає дослідник В. М. Завадський: «Такого роду крок за задумом Моне мав би дозволити спільно використовувати ресурсну базу та потенціал Ельзасу та Лотарингії ..., таким чином дозволяючи відновити економіку ФРН й Франції» [12, с. 130]. Водночас така спільна координація дозволила би уникнути накопичення і використання вугілля та сталі у воєнних цілях.

Такий підхід був вирішально для подальшої європейської історії підтриманий тогочасним міністром закордонних справ Франції Робером Шуманом. Так, останній 9 травня 1950 року публічно представив так звану «Декларацію Шумана», у якій запропонував економічну співпрацю між країнами Європи, зокрема та насамперед франко-німецьку, спрямовану на початковому етапі на незалежне керівництво галуззю виробництва сталі та вугілля окремим Вищим Органом. Як зазначав Робер Шуман: «Створення спільного виробництва вугілля та сталі одразу ж закладе основи загального економічного розвитку як першого етапу європейської Федерації та змінить долю регіонів, які раніше були приречені на виробництво зброї, постійною жертвою якої вони самі й ставали. Встановлені таким чином спільні виробничі зв'язки означатимуть, що будь-яка війна між Францією та Німеччиною відтепер стане не тільки немислимою, але й практично неможливою» [8].

Декларація Шумана стала важливою віхою подальшого розвитку Європейського Союзу, адже її зміст надалі був практично втілений у формі

створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі (ЄСВС), першого європейського співтовариства, що об'єднало у своєму складі шість держав-учасниць: Францію, Німеччину, Італію, Люксембург, Бельгію та Нідерланди. Так, 18 квітня 1951 року вказані країни підписали у місті Париж відповідний Договір про створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі терміном дії на 50 років, що набув чинності 23 липня 1952 року після його ратифікації парламентами відповідних країн.

Так, статтею 1 Договору про створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі проголошувалося, що ЄСВС засновується на трьох основних принципах: спільного ринку, спільних цілей та спільних інституцій [79]. При цьому, як зауважує дослідник І. Бойко, Договір містив у собі два ключові аспекти для регулювання сфер з виробництва і реалізації вугілля та сталі: з одного боку він встановлював централізований контроль над цінами у рамках визначених сфер, чіткі межі державного втручання у такі сфери та обмежувальні заходи для виробників, спрямовані на забезпечення рівності можливостей; водночас Договір передбачав створення зони вільної торгівлі між країнами-учасницями у щодо вугілля та сталі з обмеженим втручанням у її функціонування, що дозволяло не лише значно прискорити економічну інтеграцію країн-учасниць, а й забезпечити унікальний для європейського континенту рівень міждержавної співпраці [1, с.20].

Водночас винятковим досягненням Договору про створення ЄСВС стала поява спільних міждержавних інституцій, спрямованих на регулювання діяльності у сферах, пов'язаних з вугіллям і сталлю, що, як зауважують науковці В. В. Копійка та Т. І. Шинкаренко, «стали передвісниками відповідних структур Європейського Співтовариства» [20, с. 65].

Так, відповідно до статті 7 Договору про створення ЄСВС, було передбачено створення одразу чотирьох спільних інституцій для держав-учасниць Договору: Вищого керівного органу, що мав Дорадчий орган при ньому, Спеціальної Ради Міністрів, Суду Справедливості та Загальної Асамблеї [79].

Вищий керівний орган був незалежним виконавчим наднаціональним органом, що складався з дев'яти членів, які призначалися за згодою держав-учасниць терміном на шість років. Рішення даного органу були обов'язковими до виконання всіма суб'єктами, на яких вони поширювалися, після їхньої публікації, які водночас повинні бути обов'язково обґрунтованими. Спеціальна Рада Міністрів мала представляти уряди держав-учасниць з метою координації рішень Вищого керівного органу з національними економічними політиками. Так, Орган та Рада мали обмінюватися інформацією, а ухвалені Радою рішення мали бути розглянуті Органом та бути умовою для прийняття рішень останнім. Суд Справедливості складався з незалежних суддів, що призначалися країнами-учасниками за спільною згодою, та забезпечував дотримання права під час тлумачення та застосування Договору про створення ЄСВС та правил, встановлених для його виконання. Водночас одним з найбільш знакових за своїм сенсом була Загальна Асамблея, яка стала прообразом сучасного Європейського парламенту. Так, згідно з статтею 20 Договору про створення ЄСВС, Асамблея, яка складається з представників народів держав, об'єднаних у Співтоваристві, здійснює насамперед наглядові повноваження, надані їй цим Договором [79]. Так, Асамблея при створенні мала складатися із делегованих парламентарів країн-учасниць та здійснювати головно наглядові функції за діяльністю Вищого керівного органу, включно з правом висловлення недовіри кваліфікованою більшістю, та розробляти рекомендації щодо проведення наступних загальних виборів до Асамблеї.

Як результат, Договір про створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі став вагомою віхою в історії не лише Європейського Союзу як такого, а також його інституцій. Оскільки він заклав підвалини як для подальшої всебічної інтеграції держав європейського континенту, так і для розвитку його наднаціональних інституцій, зокрема Європейського Парламенту, що мали регулювати та спрямовувати діяльність такого об'єднання країн.

З огляду на те, що Договір про створення ЄСВС дозволив досягти економічного прогресу у країнах-учасниках та створив надійне інституційне

підґрунтя для належної кооперації країн, інтеграція європейських країн продовжилася шляхом заключення нових договорів та розширення сфер спільної економічної співпраці. Так, вже 1957 року Францією, Німеччиною, Італією, Люксембургом, Бельгією та Нідерландами було підписано два додаткових договори: Договір про заснування Європейської економічної спільноти (у 2007 році Лісабонським договором був перейменований на Договір про функціонування Європейського Союзу) та Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії.

Обидва ці договори мали важливе значення для подальшої європейської інтеграції. Зокрема, як зазначає вчений І. Ю. Дір: «Відповідно до Договору про заснування Європейської економічної спільноти передбачалася співпраця держав у галузі економіки, науки та техніки. ... На додачу, держави-члени також домовилися проводити спільну політику у галузі сільського господарства та транспорту» [9, с. 265]. Однак, важливою складовою договорів стало також створення нових інституцій у рамках нових об'єднань. Так, у межах кожного із Співтовариств були засновані, за аналогією із Вищим керівним органом ЄСВС, Комісія Європейської економічної спільноти та Комісія Європейської спільноти з атомної енергії, а також відповідні Ради Міністрів. Суд тим часом ставав спільним для усіх трьох співтовариств. Водночас змін зазнав статус Асамблеї, яка була перейменована на Європейську Парламентську Асамблею, і яка хоч так само залишалася спільною для всіх трьох Співтовариств, але віднині була також уповноважена двома третинами голосів від свого складу накладати вето на рішення Комісій [20, с. 80].

Надалі у межах європейської інтеграції було прийнято ще низку Договорів, які регламентували взаємодію держав-членів Співтовариств, а згодом і самого Європейського Союзу, та чітко встановлювали повноваження та спосіб роботи наднаціональних інституцій у межах європейських співтовариств. Зокрема, після 1957 року було прийнято ще шість договорів, які розширювали межі співпраці країн, що ставали членами Співтовариств, регулювали порядок взаємодії таких

країн та, що не менш важливо, визначали інституційну архітектуру самого у подальшому створеного Європейського Союзу як наднаціонального об'єднання.

Так, 1965 року було прийнято Брюссельський договір, або ж Договір про злиття, метою якого було врегулювати інституційну діяльність тогочасних Співтовариств, зокрема, створивши замість Вищого органу ЄСВС та Комісій Європейської економічної спільноти та Європейської спільноти з атомної енергії єдину для всіх співтовариств Комісію Європейських Співтовариств та замість окремих Рад Міністрів співтовариств єдину Раду Європейських Співтовариств. Наступним Договором став Єдиний Європейський Акт, прийнятий 1986 року, котрий, зокрема, був спрямований на підготовку Європейського Співтовариства до єдиного спільного ринку та на посилення ролі Європейського Парламенту в ухваленні рішень співтовариств. Надалі 1992 року було прийнято Маастрихтський договір, або ж Договір про Європейський Союз, що безпосередньо заснував Європейський Союз як цілісне наднаціональне утворення шляхом об'єднання існуючих співтовариств, запровадив єдину безпекову та зовнішню політику ЄС, сприяв утворенню Європейського валютного союзу та запровадив процедуру спільного прийняття рішень, що значно посилювало роль Європейського Парламенту. Амстердамський (1997) та Ніццький (2001) договори, що мали на меті реформувати інституції ЄС у зв'язку із прийняття до складу останнього нових держав-членів. І останнім став Лісабонський договір, що був прийнятий 2007 року, і яким було визначено повноваження, які належать до компетенції ЄС, до компетенції держав-членів та до спільної компетенції ЄС та держав-членів. Крім того, Лісабонським договором було остаточно затверджено функціональні обов'язки та порядок роботи усіх інституцій Європейського Союзу, чинні до сьогодні [58].

Як результат, станом на цю мить до джерел первинного права Європейського Союзу, що є найвищим джерелом права в Європейському Союзі та визначає ключові аспекти та порядок його функціонування належать, зокрема, Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу [75].

Відповідно до частини 1 статті 13 Договору про Європейський Союз, інституціями Європейського Союзу визначено Європейський Парламент, Європейську Раду, Раду Європейського Союзу, Європейську Комісію, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Рахункову палату. Так, Договір про ЄС визначає загальну рамку інституційної архітектури Європейського Союзу, водночас закріплюючи частиною 3 статті 13 положення, що детальні положення щодо кожної інституції визначені в Договорі про функціонування Європейського Союзу [42].

З огляду на тему роботи важливо звернути увагу саме на повноваження Європейського Парламенту, який в сучасній інституційній архітектурі ЄС постає єдиною виборною інституцією, що відтак представляє інтереси населення держав-членів напряду та у найбільш демократичний з теоретичної точки зору представлення волі громадян спосіб.

Так, відповідно до частини 2 статті 10 Договору про ЄС саме Європейський Парламент є інституцією, у якій громадяни ЄС представлені безпосередньо [42].

Задля цього частиною 3 статті 14 Договору про ЄС закріплено, що члени Європейського Парламенту обираються терміном на 5 років шляхом вільного таємного голосування, що відбувається на засадах прямого загального виборчого права [4242].

У такий спосіб, відповідно до статті 14 Договору про ЄС, Європейський Парламент складається з представників громадян ЄС та спільно з Радою Європейського Союзу наділений законодавчою і бюджетною функціями. Крім того, він наділений функцією політичного контролю за Європейською Комісією та обирає Голову останньої [42].

Законодавчі повноваження Європейського Парламенту визначені насамперед статтями 289 та 294 Договору про функціонування ЄС. Так, частиною 1 статті 289 передбачено, що Європейський Парламент спільно з Радою ЄС застосовують звичайну законодавчу процедуру під час ухвалення регламентів, директив або рішень, що надходять за пропозицією Європейської

Комісії. При цьому, відповідно до частини 3 статті 289 правові акти, що прийняті відповідно до зазначеної процедури, є законодавчими актами [43].

Бюджетні повноваження, якими наділений Європейський Парламент, передбачені насамперед статтею 314 Договору про функціонування ЄС, згідно з якою останній спільно з Радою ЄС за спеціальною законодавчою процедурою, встановлює річний бюджет Європейського Союзу [43].

У межах наглядових функцій, якими наділений Європейський Парламент, останній, зокрема, може звертатися до Європейської Комісії щодо надання законодавчих пропозицій (стаття 225 Договору про функціонування ЄС), проголошувати вотум недовіри Європейській Комісії кваліфікованою більшістю у 2/3 голосів (стаття 234 Договору про функціонування ЄС), здійснювати контроль за діяльністю Європейського Центрального Банку (стаття 284 Договору про функціонування ЄС) [43].

Окрім цього, Європейський Парламент наділений повноваженнями встановлювати правила виборчого процесу з метою обрання його депутатів. Так, частиною 1 статті 223 Договору про функціонування ЄС передбачено, що саме він розробляє положення щодо обрання його членів або за уніфікованою процедурою в усіх-держав-членах ЄС, або відповідно до принципів, що мають бути спільними для всіх держав-членів. Додатково, згідно із статтею 224 Договору про функціонування ЄС, Європейський Парламент спільно із Радою ЄС встановлюють правила, які визначають діяльність політичних партій на загальноєвропейському рівні, зокрема порядок їхнього фінансування [43].

Як підсумок, слід зазначити, що Європейський Парламент, єдина виборна інституція Європейського Союзу, пройшов довгий історичний шлях свого становлення та формування. Так, на початку дискусій по завершенню Другої світової війни щодо необхідності економічної інтеграції країн Європи, ідея створення Європейського Парламенту не була темою обговорень. Водночас вже при створенні першого європейського об'єднання – Європейського співтовариства з вугілля та сталі – було утворено інноваційну за своєю ідеєю інституцію, Загальну Асамблею (прототип Європейського Парламенту), що

складалася із парламентарів країн-членів, з метою здійснення належного контролю за діяльністю інших інституцій. І подальшим наслідком чого стало поступове створення повноцінного Європейського Парламенту, що нині функціонує на виборних засадах, тим самим закріплюючи у межах ЄС принцип представницької демократії, та при цьому володіє широкими повноваженнями щодо законодавчого, бюджетного та контролюючого процесу у межах ЄС.

Висновки до Розділу 1

Під час написання розділу було здійснено теоретичне осмислення основних категорій кваліфікаційної роботи, таких як: виборча система, типології виборчих систем та Європейський Парламент.

Зокрема, було розглянуто ключові існуючі у вітчизняній та зарубіжній літературі теоретичні підходи до визначення поняття виборчої системи. Так, було зацентовано увагу на двох ключових підходах, які регламентують визначення даного поняття. У межах першого пропонується розглядати виборчу систему як систематизований набір правил, які загально регулюють порядок реалізації виборцем свого виборчого права. У межах другого пропонується розглядати виборчу систему як вужчу систему правил, що регулює порядок підрахунку голосів та розподілу за його результатами мандатів. Водночас з метою використання уніфікованого поняття у межах роботи було вирішено розуміти виборчу систему як комплексне поняття, що складається із сукупності взаємопов'язаних процесуальних складових, що у своєму поєднанні визначають порядок організації і проведення голосування та порядок підрахунку голосів і розподілу на їхній основі мандатів.

Надалі було розглянуто ключові існуючі типології виборчих систем. Зокрема, було з'ясовано, що виборча система може класифікуватися за різними критеріями, такими як виборча формула, розмір виборчого округу, структура виборчого бюлетеня. Проте, за доцільне у межах роботи було визначено використовувати саме критерій принципу, що використовується при розподілі мандатів за результатами голосування (більшості чи пропорційності). Додатково

було розглянуто пропорційні виборчі система, зокрема такі її різновиди, як: за партійними списками та єдиного голосу, що передається – які використовуються державами-членами під час виборів до Європейського Парламенту.

Окремо було приділено увагу питанню історичного формування та визначених у правовому полі повноважень Європейського Парламенту як єдиної інституції Європейського Союзу, що функціонує на виборних засадах. Так, було з'ясовано, що Європейський Парламент пройшов довгу історію свого формування, будучи вперше офіційно оформленим у 1951 році як Загальна Асамблея, що складалася з представників парламентів країн-членів ЄСВС. Водночас вже у 2007 році було офіційно оформлено повноваження та порядок роботи Європейського Парламенту, які чинні до сьогодні. Так, було визначено, що відповідно до Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС Європейський Парламент є інституцією, наділеною законодавчими, бюджетними та наглядовими функціями, який водночас є єдиною інституцією ЄС, у межах якої громадяни представлені безпосередньо.

РОЗДІЛ 2

ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ОБРАННЯ ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС

2.1. Історія становлення порядку обрання членів Європейського Парламенту

Як було зазначено у попередньому розділі, Європейський Парламент як інституція Європейського Союзу мав довгу історію свого становлення та розвитку, аби, як надає опис Європейський Парламент дослідник І. Ю. Дір стати «єдиною інституцією ЄС, яка є виборним органом та найбільшою демократичною асамблеєю у світі» [10, с. 208].

Так, офіційним початком історії становлення та, відповідно, надалі обрання членів Європейського Парламенту слід вважати 1951 рік, коли Францією, Німеччиною, Італією, Люксембургом, Бельгією та Нідерландами було підписано Договір про створення ЄСВС. Вказаним Договором серед інституцій, які мали здійснювати наднаціональне керівництво новоствореним Європейським співтовариством з вугілля та сталі, було засновано, зокрема, Загальну Асамблею (прообраз Європейського Парламенту), яка на той час була наділена головно наглядовими повноваженнями за діяльністю Вищого керівного органу, який мав здійснювати ключові функції з керівництва та координації роботи ЄСВС.

Важливою засадничою особливістю функціонування тогочасної Загальної Асамблеї було те, що початково у її основі не лежав принцип представницької демократії, або загалом виборності, адже її члени мали делегуватися парламентами країн-членів Європейської спільноти з вугілля та сталі.

Згідно з положеннями статті 21 Договору про створення ЄСВС, Загальна Асамблея повинна була складатися з делегатів, які призначалися відповідними парламентами держав-учасниць зі складу їхніх членів відповідно до процедури, яка встановлювалася кожною державою для себе окремо. Попри це, Договором чітко регламентувалася кількість делегатів, яку кожна з країн могла призначати до складу Загальної Асамблеї. Як наслідок, було закріплено, що до складу Асамблеї входило 78 делегатів, по 18 з яких мали делегуватися Німеччиною,

Францією та Італією, інші 24 представники делегувалися Бельгією, Нідерландами (по 10 делегатів від кожної з країн) та Люксембургом (4 делегати відповідно) [79].

У той же час Договором про створення ЄСВС було передбачено, що Асамблея уповноважена розробляти пропозиції щодо проведення виборів на основі загального прямого виборчого права відповідно до єдиної процедури в усіх державах-членах.

Надалі, відповідно до Договору про заснування Європейської економічної спільноти та Договору про заснування Європейської спільноти з атомної енергії 1957 року Загальна Асамблея не зазнала змін щодо способу свого формування, зокрема завдяки прийняттю спільно з Договорами Конвенції про деякі спільні інститути Європейських Спільнот, який дозволив зменшити різноманіття інституцій у межах існуючих спільнот та визначив, зокрема, що Загальна Асамблея має бути спільною для всіх Співтовариств. Відтак її повноваження відтепер розповсюджувалися на діяльність усіх трьох створених співтовариств: Європейського співтовариства з вугілля та сталі, Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії [66].

З цією метою кількість делегатів Загальної Асамблеї 1957 року було збільшено шляхом внесення змін до Договору про створення Європейської спільноти. Як результат, відтоді Асамблея мала складатися із 142 делегатів, по 36 з яких призначалися Німеччиною, Францією та Італією, по 14 – Нідерландами і Бельгією ще 6 Люксембургом відповідно.

Відтак, на початку свого існування Європейський Парламент, який станом на ту мить був Загальною Асамблеєю, не функціонував за принципом виборності, а складався з делегатів, які призначалися країнами-учасницями у визначеному ними порядку, та які у такий спосіб мали подвійний мандат, враховуючи, що делегатами могли бути лише представники національних парламентів.

Загальна Асамблея після прийняття Римського договору вперше провела засідання 19 березня 1958 року у місті Страсбург, визначивши свою назву як

«Європейська парламентська асамблея», сучасна ж назва «Європейський Парламент» була офіційно запроваджена рішенням Асамблеї від 30 березня 1962 року [6666].

Європейський Парламент залишався інституцією, що складалася із делегованих представників національних парламентів до 1979 року, коли вперше відбулися загальні прямі вибори представників Європейського Парламенту серед держав-членів Співтовариств.

Цьому передувала тривала дискусія, пов'язана з необхідністю розробки єдиного підходу до проведення таких виборів та його нормативно-правового забезпечення, яке би регулювало у прийнятний для всіх держав-членів ключові питання стосовно обрання представників Європейського Парламенту безпосередньо населенням держав-членів. Зокрема, після підписання Римського договору, Комітетом з політичних та інституційних питань, що функціонував у межах Європейської парламентської асамблеї, було створено спеціальну робочу групу, яка мала підготувати доповідь з пропозиціями щодо розробки порядку проведення загальних прямих виборів до Асамблеї. За результатами напрацювань зазначеної робочої групи у 1960 році було підготовлено та надано Асамблеєю проголосовано за проєкт конвенції про прямі вибори. У межах зазначеної конвенції, серед іншого, пропонувалося збільшити чисельність Асамблеї до 426 членів, які би обиралися шляхом загальних прямих виборів терміном на п'ять років. Водночас у конвенції наголошувалося на необхідності ухвалення рішення щодо проведення таких виборів з огляду на те, що «процес європейської інтеграції не може бути успішним без безпосередньої участі громадян» [70]. Однак, Рада Міністрів Європейських Співтовариств не змогла дійти згоди щодо підтримки конвенції, внаслідок чого остання не була ухвалена, а процес обговорення запровадження загальних прямих виборів до Європейського Парламенту продовжився до 1972 року.

Тоді, 1972 року, зокрема, Комісією Європейських Співтовариств було підготовлено доповідь щодо майбутнього розвитку Європейського Парламенту, у якій наголошувалося на необхідності запровадження прямих виборів до

останнього, що сприяло би не лише демократизації Співтовариств, а й підвищувало їхній рівень легітимності серед держав-членів [70].

Результатом осмислення необхідності запровадження загального прямого голосування при обранні представників Європейського Парламенту стало те, що вже в грудні 1974 року, під час саміту останнього, було офіційно заявлено про необхідність проведення таких виборів 1978 року або пізніше. Задля цього Парламент мав розробити нові пропозиції замість варіанту конвенції, розробленої 1960 року [66].

Так, вже на початку 1975 року було розроблено та ухвалено Європейським Парламентом новий проєкт конвенції, що надалі підлягав схваленню Радою Міністрів Європейських Співтовариств. Рада Міністрів після врегулювання існуючих між державами-учасниками розбіжностей у 1976 році ухвалила Акт «Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування» (Акт про вибори), його ратифікація державами-членами та відтак набрання чинності відбулися 1978 року.

Вказаний Акт став значним досягненням для тогочасної Європи, оскільки вперше запровадив механізм представницької демократії у систему інституцій Європейських Співтовариств. У такий спосіб Акт про вибори встановлював загальне пряме голосування до Європейського Парламенту та нову кількість його депутатів, яка мала складати 410 представників. Водночас Акт про вибори не встановлював єдиної виборчої процедури для всіх держав-членів, закріплюючи намір такого закріплення у майбутньому без чітких термінів. Так, статтею 7 Акту про вибори у редакції 1978 року передбачалося, що до набрання чинності єдиної виборчої процедури (яку мав право розробити саме Європейський Парламент, виборча процедура повинна була регулюватися в кожній державі-члені її національними положеннями. Проте, окремі процедурні питання проведення таких виборів, відповідно до Акту, були уніфікованими, зокрема, закріплювалися єдині вимоги до часового проміжку проведення таких виборів (з ранку четверга до неділі), вимоги до несумісності обраних депутатів та наявність у виборців лише одного голосу при голосуванні [38].

Так, перші вибори до Європейського Парламенту відбулися 1979 року, вони проходили у дев'яти країнах-членах Співтовариств (Німеччині Франції, Італії, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі, які були членами від 1951 та 1957 року відповідно, а також Сполученому Королівстві, Ірландії та Данії, що стали членами у 1973 році). Відтак у виборах взяли участь понад 180 мільйонів громадян, явка ж на виборах склала близько 63% [70]. Всього було обрано 410 депутатів (по 81 від Німеччини, Франції, Італії, Сполученого Королівства, 25 від Нідерландів, 24 від Бельгії, 16 від Данії, 15 від Ірландії та 6 від Люксембургу), які, відповідно до Регламенту Європейського Парламенту, представляли сім створених політичних груп: Групу соціалістів (112 депутатів), Групу Європейської народної партії (108 депутатів), Європейську демократичну групу (63 депутати), Групу комуністів (44 депутати), Ліберально-демократичну групу (40 депутатів), Групу європейських прогресивних демократів (22 депутати), Групу з технічної координації та захисту незалежних груп та членів (11 депутатів) та 10 незалежних депутатів [71]. Самі ж вибори характеризували значною увагою як серед виборців, так і серед політиків держав-членів. Так, у них брали участь, зокрема, колишній федеральний канцлер Німеччини Віллі Брандт та відома на той час правозахисниця і колишня міністерка охорони здоров'я Франції Сімона Вайль, яка після виборів і очолила Парламент [70].

Водночас із залученням громадян до обрання представників Європейського Парламенту та відтак збільшенням його легітимності та ваги у суспільному сприйнятті зростала і потреба розширення його повноважень. Так, ще протягом 1970-х рр. було ухвалено низку рішень, спрямованих, зокрема, на посилення суб'єктності Європейського Парламенту. Так, Люксембурзьким договором від 1970 року було не лише запроваджено власний бюджет Європейських Співтовариств, що мав формуватися не з внесків держав-членів, а з мит, податків і зборів, а й також перетворив Європейський Парламент з консультативного органу, на учасника бюджетного процесу. Зокрема, Європейський Парламент відтоді був уповноважений вносити правки до бюджету Спільнот та ухвалювати рішення щодо «необов'язкових витрат», до

яких відносилися, зокрема, адміністративні витрати та соціальні програми [77]. Додатково повноваження Європейського Парламенту з цього ж питання були значно посилені Брюссельським договором від 1975 року, яким, зокрема, закріплювалося право Європейського Парламенту накладати вето на проєкт бюджету Спільнот, і тим самим перетворювало Парламент на повноцінного учасника бюджетного процесу [78].

Проте, зазначеним зміни до повноважень Європейського Парламенту не обмежилися, адже додаткові повноваження Європейський Парламент також отримав, зокрема, з прийняттям Єдиного європейського акту 1986 року, Маастрихтського договору 1992 року, Амстердамського договору 1997 року, Ніццького договору 2001 року та Лісабонського договору від 2007 року. Згідно із зазначеними договорами Європейський Парламент, зокрема, отримав повноваження щодо участі у законодавчому процесі, затвердження складу Європейської Комісії, а також закріпив обов'язковість схвалення депутатами Європарламенту договорів про приєднання та асоціацію з ЄС.

Як результат, Європейський Парламент здобув не лише суттєві повноваження у межах інституційної системи Європейського Співтовариства, а й завдяки запровадженню прямого голосування населенням держав-членів при обранні його представників, як зазначає дослідниця Мадлен О. Хослі, став «основним джерелом демократичної легітимності ЄС» [61].

Водночас сам виборчий процес до Європейського Парламенту тривалий час залишався неоднорідним з точки зору його нормативно-правового забезпечення. Так, Акт про вибори від 1976 року запроваджував лише обмежену кількість уніфікованих правил для держав-членів щодо проведення таких виборів. У зв'язку з цим вибори до Європейського Парламенту у кожній державі-члені відбувалися за власною процедурою, що не лише створювало умови різного правозастосування щодо єдиного питання, а й в цілому не дозволяло цілісно аналізувати рівень репрезентативності Європейським Парламентом інтересів та позицій громадян. Водночас за таким принципом вибори до

Європейського Парламенту були неодноразово проведені надалі від 1979 року (зокрема, у 1984, 1989, 1994, 1999 рр.).

Перші суттєві зміни до нормативно-правового регулювання виборів до Європейського Парламенту відбулися 1992 року з прийняттям Маастрихтського договору. Договором було передбачено, що вибори до Європейського Парламенту повинні проходити відповідно до єдиної процедури, і останній відтак мусить підготувати відповідні пропозиції для їхнього одностайного прийняття Радою ЄС. Утім, Рада ЄС у подальшому не змогла дійти згоди щодо підготовлених пропозицій Парламентом. У зв'язку з цим наступним Договором, Амстердамським (1997), було передбачено альтернативне рішення – замість єдино визначеної необхідності встановлення уніфікованої для всіх держав-членів процедури проведення виборів до Європарламенту, було також запроваджено можливість прийняття спільних для всіх держав-членів принципів проведення таких виборів [76].

Результатом такого прагнення стало ухвалення Радою ЄС Рішення 2002/772/ЄС від 2002 року, яким вносилися зміни до Акту про вибори від 1976 року. Завдяки цьому для всіх держав-членів Європейського Союзу було запроваджено єдині принципи проведення виборів до Європейського Парламенту. Зокрема, окрім ухвалених початково у 1976 році положень, було встановлено, що члени Європейського Парламенту обираються винятково на основі пропорційного представництва з використанням виборчих систем з партійними списками або виборчої системи єдиного голосу, що передається. Крім того, було встановлено, що держави-члени можуть проводити голосування на основі системи преференційних партійних списків відповідно до встановленої ними процедури. Самі вибори мають проводитись шляхом прямого загального голосування, що є вільним та таємним. Водночас державам-членам надавалася автономія щодо визначення кількості округів, необхідних для проведення виборів. Виборчий бар'єр так само міг бути встановлений державою-членою самостійно, однак не перевищуючи значення у 5%. Важливим стало також те, що

Рішенням було запроваджено принцип несумісництва мандату члена Європейського Парламенту з мандатом члена національного парламенту [4646].

Варто зазначити, що додаткові зміни до Акту про вибори від 1976 року передбачені також окремим Рішенням Ради ЄС 2018/994 від 13 липня 2018 року, зокрема, встановлення обов'язкового виборчого бар'єру від 2 до 5% для країн, що мають понад 35 членів у Європарламенті, та закріплення можливості дострокового голосування, голосування поштою, а також електронного та інтернет-голосування на виборах до Європейського Парламенту [76]. Утім, дане Рішення досі не ратифіковане Іспанією, у зв'язку з чим станом на момент написання роботи не набуло чинності.

За новими правилами вибори до Європейського Парламенту відбулися п'ять разів: 2004, 2009, 2014, 2019 та 2024 року. Так, останні вибори членів Європейського Парламенту, що відбулися 2024 року, продемонстрували «зростання зацікавленості європейців у їхніх результатах, відтак явка виборців у 2024 році ... склала 51,08%» [24, с. 208]. За результатами голосування громадян 27 держав-членів було здійснено розподіл 720 мандатів Європейського Парламенту між 8 політичними групами (Група Європейської народної партії (Християнських демократів) здобула 188 місць, Група Прогресивного альянсу соціалістів і демократів у Європейському Парламенті отримала 136 місць, Патріоти за Європу - 84, Група європейських консерваторів та реформістів - 78, Група Оновити Європу - 77, Група Зелених/Європейського вільного альянсу - 53 місця, Ліві - 46, Європа суверенних націй - 25, ще 33 місця у Європейському Парламенті здобули незалежні кандидати) [72].

2.2. Сучасне нормативно-правове регулювання ЄС щодо організації і проведення виборів до Європейського Парламенту

Порядок проведення виборів до Європейського Парламенту визначений низкою актів Європейського Союзу, що є обов'язковими до уніфікованого застосування усіма державами-членами, так і нормативно-правовими актами

самих держав-членів у межах їхнього національного законодавства, яке є відмінним для кожної з країн.

Так, правову основу загальноєвропейського законодавства, що визначає порядок та вимоги до проведення виборів членів Європейського Парламенту становлять насамперед Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія Європейського Союзу про основоположні права, Акт «Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування» (Акт про вибори) від 1976 року зі змінами, внесеними Рішенням Ради ЄС 2002/772/ЄС від 2002 року, Директива Ради ЄС 93/109/ЕС від 1993 року, що встановлює детальні правила щодо права голосу та права бути кандидатом на виборах до Європейського Парламенту для громадян Європейського Союзу, які проживають у державі-члені, але не є її громадянами (втрапить чинність 29 вересня 2027 року на підставі набуття чинності Директивою Ради ЄС 2025/1788 від 2025 року про встановлення детального порядку здійснення права голосу та балотування на виборах до Європейського Парламенту для громадян Союзу, які проживають у державі-члені, громадянами якої вони не є), Рішення Європейської Ради 2023/2061 від 2023 року про встановлення складу Європейського Парламенту, що визначає порядок розподілу місць у Парламенті [74].

Водночас, враховуючи, що питання проведення виборів до Європейського Парламенту регламентується, зокрема, Актом про вибори, необхідно зазначити, що статтею 8 даного Акту, зокрема, передбачено, що виборчий процес вказаних виборів регулюється у кожній державі-члені відповідно до положень її національного законодавства [4141]. Це виступає причиною того, що процес та порядок обрання членів Європейського Парламенту регламентується одночасно як загальноєвропейським правом, так і національним правом кожної з країн. При цьому, що важливо, ключовою умовою застосування положень національного законодавства виступає те, що вони не мають суперечити принципу пропорційності, який має бути покладений в основу виборчої системи, яка застосовується під час проведення таких виборів.

Якщо по чергово розглядати нормативно-правову базу, відповідно до якої обираються члени Європейського Парламенту, слід почати з установчих Договорів, як джерел первинного права Європейського Союзу, зокрема Договору про ЄС, що визначає ключові засади та принципи роботи Союзу.

У такий спосіб положеннями статті 14 Договору про Європейський Союз, зокрема, визначено, що склад Європейського Парламенту формується з представників громадян ЄС, кількість яких не має бути більшою за 750 додатково з Головою Парламенту. Додатково статтею Договору закріплено, що представництво громадян держав-членів у Європарламенті відбувається за дегресивно-пропорційним принципом, за яким у той же час країна не може отримати менше шести та більше дев'яноста шести представників у Парламенті. На реалізацію вказаного принципу, відповідно до статті 14 Договору, Європейська Рада за ініціативою Європейського Парламенту та за його згодою ухвалює рішення про склад останнього. Додатково Договором закріплено, що члени Європейського Парламенту повинні обиратися терміном на п'ять років на основі загального прямого виборчого права з використанням вільного таємного голосування. При цьому Голова та посадові особи Парламенту обираються представниками самого Європейського Парламенту із власного складу [42].

Іншим Договором, яким регулюється порядок обрання членів Європейського Парламенту є Договір про функціонування ЄС. Важливим положенням, закріпленим у межах даного Договору є те, що, зокрема, частиною 1 статті 20 передбачено, що всі громадяни держав-членів Європейського Союзу також є громадянами самого Союзу. При цьому частиною 2 статті 20 Договору закріплено за громадянами Європейського Союзу активне та пасивне виборче право на виборах до Європейського Парламенту не лише як таке, а й у державі-члені, у якій вони проживають, на таких самих умовах як громадяни цієї держави. Це право додатково закріплене статтею 22 Договору, відповідно до якої кожний громадянин Європейського Союзу, який проживає в державі-члені, щодо якої він не є громадянином, має ті самі виборчі права на виборах до Європейського Парламенту, що і громадяни такої держави, що реалізуються з

урахуванням положень, ухвалених одностайно Радою ЄС після проведення спеціальних консультацій [4343]. Крім того, дане право закріплене також Хартією Європейського Союзу про основоположні права, а саме статтею 39 [40].

Слід також звернути увагу на те, що у межах Договору про функціонування Європейського Союзу окремий структурний підрозділ присвячений саме питанням, пов'язаним із функціонуванням та роботою Європейського Парламенту (Секція 1 «Європейський Парламент» Глави 1 «Установи» Розділу 1 «Інституційні положення» Частини 6 «Інституційні та фінансові положення»). У межах зазначеного підрозділу варто звернути увагу на статтю 223 Договору, яка визначає, зокрема, порядок регламентації виборів до Європейського Парламенту. Так, відповідно до частини 1 вказаної статті Європейський Парламент уповноважений розробляти пропозиції, спрямовані на встановлення порядку обрання його членів або за єдиною процедурою в усіх державах-членах, або згідно з визначеними ним принципами, котрі мають бути спільними для всіх держав-членів при проведенні відповідних виборів. Водночас, згідно із статтею 223 Договору, положення щодо визначення такого порядку мають бути не лише схвалені більшістю голосів Європарламенту, а також одностайно підтримані Радою Європейського Союзу, після чого вони виносяться на затвердження державами-членами у визначеному їхнім законодавством порядку. Відтак, лише після затвердження порядку обрання членів Європейського Парламенту державами-членами останній набуває чинності [43].

У такий спосіб ключову роль у регламентації порядку та вимог до проведення виборів до Європейського Парламенту відіграє Акт «Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування» (Акт про вибори) від 1976 року. Саме ним відтак визначено засади та принципи проведення таких виборів, що є обов'язковими до виконання при обранні депутатів Європарламенту усіма державами-членами.

Слід зауважити, що Акт про вибори, утім, не передбачає уніфікованої процедури проведення таких виборів, а, відповідно до змісту статті 223 Договору

про функціонування ЄС, встановлює саме принципи, яким мають відповідати вибори до Європейського Парламенту у державах-членах. Особливо враховуючи, як було зазначено раніше, відповідно до статті 8 Акту про вибори кожна держава-член наділена правом самостійно визначити вимоги до процедури обрання власних представників до Європейського Парламенту з урахуванням положень Акту про вибори [41].

Всього Акт про вибори містить 16 статей, які визначають загальні засади проведення виборів членів Європейського Парламенту. Як було зазначено до цього, статтею 1 Акту, серед іншого, визначено, що вибори до Європейського Парламенту мають бути прямими, загальними, вільними та таємними. Окрім цього, закріплено використання саме пропорційної виборчої системи, яка може бути застосована у двох варіантах: або за партійними списками, або відповідно до системи єдиного голосу, що передається. При цьому пропорційна виборча система за партійними списками може бути заснована на використанні преференційних списків [41].

Окремо статтею 2 Акту про вибори визначено питання утворення виборчих округів під час проведення виборів до Європейського Парламенту, яке належить до компетенції держав-членів за умови, що порядок його регламентації не суперечитиме принципу пропорційності застосованої під час виборів виборчої системи. До компетенції держав-членів також віднесене питання встановлення виборчого бар'єру, який, однак, не може перевищувати 5% від кількості поданих голосів (стаття 3 Акту про вибори) [41].

Актом про вибори, серед іншого, встановлено вимоги до несумісності посади члена Європейського Парламенту з чітко визначеним переліком посад. Так, член Європарламенту не може бути, зокрема, членом національного парламенту, членом уряду держави-члена, членом іншої інституції Європейського Союзу або іншого його органу чи установи (стаття 7 Акту про вибори) [41].

Статтею 10 Акту про вибори визначено питання часових проміжків проведення виборів до Європарламенту. Так, встановлено, що вибори у

держав-членах мають відбуватися у визначений ними дату та час у межах чотириденного періоду, який має починатися у четвер зранку та тривати до кінця неділі. При цьому держави-члени не можуть оприлюднювати офіційні результати підрахунку голосів, доки виборчі дільниці не будуть зачинені у державі-члені, виборці якої голосують останніми на таких виборах у межах встановленого Актом періоду. Важливо підкреслити, що вибори, згідно зі статтею 11 Акту про вибори, мають відбуватися у конкретно визначений Радою ЄС після консультацій з Європейським Парламентом період останнього року п'ятирічного терміну повноважень Європарламенту, які починаються з відкриттям його першої сесії [41].

Статтею 13 Акту про вибори передбачено також порядок заміщення членів Європейського Парламенту у разі настання такої потреби. Відповідно до положень вказаної статті, мандат члена Європейського Парламенту може стати вільним у разі відставки, смерті або відкликання членом свого мандату. При тім, саме держава-член встановлює процедуру для заповнення вакантного мандату до завершення повноважень чинного складу Європарламенту.

Доречним, однак, може виявитися також розгляд потенційних змін до чинного Акту про вибори. Як було зазначено раніше початково Акт про вибори був розроблений 1976 року, і передбачав широку автономію держав-членів у визначенні правил проведення виборів до Європейського Парламенту. Проте, з прийняттям Маастрихтського договору 1992 року та Амстердамського договору 1997 року, зокрема, на їхнє виконання було розроблено та ухвалене Рішення Ради ЄС 2002/772/ЄС від 2002 року, яким вносилися суттєві зміни до Акту про вибори, зокрема, у частині встановлення уніфікованих для всіх держав-членів принципів проведення виборів до Європейського Парламенту. У той же час на Акт про вибори потенційно чекають нові зміни. Так, у 2018 році було ухвалено Рішення Ради ЄС 2018/994 від 2018 року, що також було ратифіковане майже всіма державами-членами, але як зазначено на офіційній веб-сторінці Європейського Парламенту: «Очікується, що воно набуде чинності після завершення ратифікації Іспанією» [74].

Так, Рішенням Ради ЄС 2018/994 від 2018 року пропонується, зокрема, розширити обсяг регламентування питання виборчого бар'єру шляхом встановлення обов'язкового мінімального бар'єру для країн, що обирають понад 35 членів Європейського Парламенту, у розмірі не нижче 2% та не більше 5% поданих на виборах голосів. Додатково Рішенням планується доповнити Акт про вибори статтею 3а, якою встановлюється кінцевий термін для подання кандидатур на вибори до Європейського Парламенту, котрий має становити щонайменше три тижні до дати проведення виборів у державі-члені. Суттєвим доповненням Акту про вибори, відповідно до Рішення, має стати стаття 4а, якою передбачається можливість використання державами-членами, зокрема, дострокового голосування, а також електронного та інтернет-голосування під час проведення виборів до Європейського Парламенту за умови забезпечення принципів достовірності результатів волевиявлення, таємного голосування та захисту персональних даних у відповідності із законодавством ЄС. Статтю 9 чинного Акту про вибори, яка встановлює, що виборець має лише один голос, пропонується доповнити положенням, що держави-члени мають вживати ефективне та пропорційне покарання за порушення вказаного правила, тобто за випадки подвійного голосування. Крім того, відповідно до Рішення, Акт про вибори має бути доповнено новою статтею 9b, яка передбачає, що кожна держава-член зобов'язана визначити контактний орган, який має бути відповідальним за обмін інформацією про виборців та кандидатів на виборах до Європейського Парламенту з іншими такими органами, визначеними у кожній державі-члені. Обмін такою інформацією має починатися не пізніше ніж за шість тижнів до першого дня виборчого процесу [45].

Необхідним у межах розгляду нормативно-правового забезпечення виборів до Європейського Парламенту є також коротко проаналізувати Директива Ради ЄС 93/109/ЕС від 1993 року, що встановлює детальні правила щодо права голосу та права бути кандидатом на виборах до Європейського Парламенту для громадян Європейського Союзу, які проживають у державі-члені, але не є її громадянами.

Зазначена Директива встановлює правила, відповідно до яких громадяни Європейського Союзу, які проживають у державі-члені, громадянами якої вони не є, можуть здійснювати власне активне та пасивне виборче на виборах до Європейського Парламенту. Так, статтею 4 Директиви визначено, що громадяни ЄС можуть реалізувати своє виборче право або в державі-члені проживання, або в державі-члені свого походження. При цьому кожен громадянин ЄС володіє лише одним голосом під час виборів до Європейського Парламенту та може балотуватися лише в одній державі-члені на відповідних виборах. Цікавою особливістю, встановленою Директивою є те, що, відповідно до змісту статті 5, якщо державою-членом на національному рівні встановлено ценз осілості (термін проживання у країні, необхідний для реалізації виборчого права), такий ценз буде дотримано у разі еквівалентного терміну проживання громадянином Європейського Союзу в іншій державі-члені. Водночас статтею 6 Директиви передбачено, що в разі, якщо громадянин Союзу був позбавлений свого виборчого права відповідно до законодавства або держави-члена свого проживання, або держави-члени свого походження, він не може здійснювати дане право у державі-члені свого проживання.

Що важливо, статтею 9 Директиви визначено, що держави-члени мають вживати необхідних заходів, аби громадяни ЄС, що виявили бажання брати участь у виборах до Європейського Парламенту у межах держави-члена, могли бути віднесені до списку виборців/кандидатів заздалегідь до дня голосування. Задля реалізації зазначено виборець, що проживає у державі-члені, має надавати ті самі документи, що і громадянин такої держави. Крім того, виборець має подати офіційну заяву, у якій необхідно зазначити своє громадянство, актуальну виборчу адресу, його колишню виборчу адресу, а також зобов'язання реалізувати своє право голосу лише одного разу у державі-члені свого проживання. Задля реалізації зазначеного права держава-член також може вимагати від громадянина документ, що посвідчує особу, засвідчення, що його не позбавлено виборчого права у країні його походження, а також дату, з якої він проживає у державі-члені. При цьому у разі відмови громадянину у реалізації його виборчих прав,

він має право на засоби правового захисту на тих самих умовах, які визначені законодавством держави-члена проживання для її громадян [48].

Однак, слід звернути увагу на те, що зазначена Директива Ради ЄС вже від 2027 року втратить чинність у зв'язку з набуттям чинності новою Директивою Ради ЄС 2025/1788 від 2025 року, яка покликана встановити детальний порядок реалізації виборчого права на виборах до Європейського Парламенту для громадян Європейського Союзу, які проживають у державі-члені, громадянами якої вони не є.

Фактично Директива від 2025 року не змінює положень, встановлених Директивою від 1993 року, проте доповнює їх новими, більш детальними нормами. Зокрема, статтею 6 нової Директиви визначено, що держава-член має в обов'язковому порядку проводити перевірку на те, чи громадяни ЄС, котрі висловили бажання балотуватися у державі-члені, у якій проживають, не були позбавлені виборчого права у державі-члені свого походження. З цією метою, серед іншого, регламентовано порядок інформаційної взаємодії держав-членів, щодо даного питання, а також щодо аналогічної інформаційної взаємодії при перевірці громадян, які висловили своє бажання голосувати у державі-члені, яка є місцем їхнього проживання (статті 6-7, 9-10, 12-13). Крім того, статтею 12 нової Директиви закріплено обов'язок держав-членів визначати відповідальний орган/органи за інформування громадян Європейського Союзу стосовно умов та правил реєстрації як виборця/кандидата на виборах до Європейського Парламенту та, зокрема, щодо статусу реєстрації виборця/кандидата для тих громадян ЄС, котрі висловили бажання реалізувати своє виборче право у державі-члені, в якій проживають [47].

Істотні нововведення Директиви від 2025 року закріплені, зокрема, статтями 14 та 16. Так, статтею 14 передбачено (з контексту, у разі набрання чинності Рішенням Ради ЄС 2018/994 від 2018 року), що якщо держава-член використовує спеціальні механізми голосування (дострокове голосування або ж електронне чи інтернет-голосування), умови застосування таких механізмів мають бути однаковими як для громадян ЄС, так і для громадян держави-члена.

Стаття 16, своєю чергою, закріплює можливість державою-членом встановлювати ценз осілості для громадян ЄС у разі, якщо у цій державі-члені частка громадян ЄС виборчого віку, але не є її громадянами, перевищує 20% від загальної кількості громадян ЄС у цій державі (як її власних громадян так і тих, хто не має її громадянства). Такий ценз відтак може складати до 5 років для реалізації активного виборчого права та до 10 років для реалізації пасивного виборчого права громадянами Європейського Союзу [47].

У підсумку, описані вище акти права Європейського Союзу складають собою основу, що забезпечує актуальне станом на сьогодні нормативно-правове регулювання порядку організації і проведення виборів до Європейського Парламенту. Так, правом ЄС визначено лише частину питань, пов'язаних з проведенням даного типу виборів, що є обов'язковими до виконання державами-членами, у той час як останні володіють автономією самостійно вирішувати порядок реалізації низки інших пов'язаних питань.

У такий спосіб, право ЄС визначає насамперед обов'язковий принцип застосування пропорційних виборчих систем на виборах до Європейського Парламенту, право і порядок голосування та балотування громадян ЄС у державах-членах, громадянами яких вони не є, граничний розмір виборчого бар'єру, який не може перевищувати 5%, часовий проміжок проведення таких виборів та вимоги до несумісності члена Європейського Парламенту. У той час як до компетенції держав-членів належить визначення уточненої пропорційної виборчої системи, яка буде використана під час проведення виборів, точної дати проведення виборів (у межах встановленого ЄС проміжку), питання щодо необхідних вимог для реалізації громадянами свого виборчого права (насамперед віковий ценз), визначення порядку формування виборчих округів, форми виборчого бюлетеню, порядку самого адміністрування виборчого процесу та встановлення результатів голосування.

2.3. Виборчі системи держав-членів на виборах до Європейського Парламенту

Як було попередньо з'ясовано, правом Європейського Союзу не передбачено уніфікованої процедури проведення та організації виборів до Європейського Парламенту, а лише закріплено ключові принципи та окремі обов'язки держав-членів щодо проведення таких виборів. Відтак кожна держава-член володіє автономією, зокрема, щодо визначення типу пропорційної виборчої системи, яка буде застосована під час обрання членів Європарламенту.

З огляду на зазначене вище у держав-членів Європейського Союзу склалася різна практика застосування виборчих систем під час проведення виборів до Європейського Парламенту. На що впливала не лише встановлена дискреція держави-члена встановлювати тип виборчої системи для застосування (пропорційна виборча система за партійними списками або пропорційна виборча система єдиного голосу, що передається), а й також можливість використання різних партійних списків (закритих, коли виборець не може впливати на черговість розташування кандидатів у списку, сформовану політичною партією, або преференційних (напіввідкритих або відкритих), коли виборець має змогу вплинути на черговість кандидатів) та визначення різних округів (коли держава може скласти собою єдиний загальнонаціональний округ або ж поділити власну територію на окремі округи).

Враховуючи таку різноманітність факторів, що можуть визначати тип виборчої системи, яка застосовується 27 державами-членами під час проведення виборів до Європейського Парламенту, при проведенні аналізу виборчих систем держав членів на виборах до Європарламенту за доцільне можливим є взяти до уваги практику проведення відповідних виборів серед держав-членів саме під час останніх виборів до Європейського Парламенту, які відбулися 2024 року, як найбільш актуальну та повну за змістом.

Дослідження вказаного питання було, зокрема, проведене у квітні 2024 року, напередодні виборів, Європейською службою парламентських досліджень - внутрішньою аналітичною службою Європейського Парламенту, метою діяльності якої є надавати, зокрема, членам Європарламенту та парламентським комітетам неупереджені аналітичні дослідження та довідкові матеріали задля

здійснення фахової підтримки покладених на них законотворчих, наглядових та представницьких функцій [56]. Так, вказаною Службою було підготовлено комплексний огляд ключових положень, зокрема щодо виборчих систем, які мали бути застосовані державами-членами під час проведення виборів членів Європейського Парламенту у 2024 році, за результатами чого було детально показано які особливості щодо організації виборчого процесу застосовують держави-члени під час проведення виборів до Європейського Парламенту [59].

Ключовими індикаторами, за якими розглядалися виборчі системи держав-членів, було визначено такі: тривалість проведення голосування (один день чи більше), чи є голосування обов'язковим, який тип виборчої системи застосовується: чи це система єдиного перехідного голосу, чи пропорційна виборча система за партійними виборчими списками (окремо було продемонстровано який тип виборчого списку застосовується державою: закритий, напіввідкритий чи відкритий), який встановлено виборчий бар'єр. Окрема увага була приділена також питанням чи ділить держава-член свою територію на виборчі округи, чи вся її територія складає собою єдиний виборчий округ, який встановлено віковий ценз (мінімальний вік, що дозволяє виборцю брати участь у голосуванні) [59].

Здійснивши аналіз вказаного огляду, можливим є дійти висновку, що більша частина держав-членів Європейського Союзу при проведенні виборів до Європейського Парламенту застосовують класичну пропорційну виборчу за партійними списками: 25 держав-членів (Болгарія, Чехія, Данія, Естонія, Греція, Хорватія, Латвія, Литва, Угорщина, Австрія, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Фінляндія, Швеція, Португалія, Іспанія, Франція, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Італія та Кіпр), у той час як система єдиного перехідного голосу застосовується лише у двох державах-членах (Ірландії та Мальті). З-поміж держав-членів, які застосовують пропорційну виборчу систему за партійними списками, лише 6 держав-членів використовують закриті партійні виборчі списки (Португалія, Іспанія, Франція, Німеччина, Угорщина та Румунія), 3 країни застосовують напіввідкриті партійні

виборчі списки (Бельгія, Італія та Польща), у той час як решта 16 країн, які складають собою більшість з держав-членів, використовують відкриті партійні виборчі списки, дозволяючи громадянам самостійно визначати черговість кандидатів, які мають бути обрані до Європарламенту від політичних сил, що беруть участь у виборах в країні (Кіпр, Словенія, Люксембург, Греція, Болгарія, Хорватія, Словаччина, Чехія, Угорщина, Нідерланди, Латвія, Литва, Естонія, Швеція, Фінляндія та Данія) [59]. З огляду на зазначене можна прийти до висновку, що держави-члени, у межах яких обирається найбільша кількість членів до Європейського Парламенту частіше використовують саме пропорційні виборчі системи із закритими партійними виборчими списками (Німеччина - 96 членів, Франція - 81 член, Іспанія - 61 член, Румунія - 33 члени, Угорщина та Португалія по 21 члену кожна), у той час як держави, що обирають меншу кількість членів Європейського Парламенту застосовують частіше пропорційні виборчі системи з відкритими або напіввідкритими партійними виборчими списками). Виключеннями із описаної тенденції є Італія (обирає 76 членів) та Польща (обирає 53 членів), що застосовують напіввідкриті партійні виборчі списки під час виборів до Європейського Парламенту.

Практика застосування виборчого бар'єру (визначеної кількості голосів виборців, необхідної для участі у розподілі мандатів до Європейського Парламенту) так само не є уніфікованою серед держав-членів, показник якого відтак варіюється у позначці від 5% до його відсутності. Так, максимально дозволений правом Європейського Союзу 5-відсотковий виборчий бар'єр застосовують одразу 9 держав-членів (Чехія, Угорщина, Франція, Польща, Хорватія, Румунія, Латвія, Литва та Словаччина). Водночас 4-відсотковий виборчий бар'єр встановлений у трьох державах-членах (Італія, Австрія та Швеція), 3-відсотковий виборчий бар'єр встановлено в Естонії, у Кіпрі він складає 1,8%. При цьому одразу в 13 державах-членах виборчий бар'єр не встановлено (Бельгія, Ірландія, Нідерланди, Болгарія, Іспанія, Португалія, Данія, Люксембург, Словенія, Німеччина, Мальта, Фінляндія, Естонія).

Щодо інших складових виборчого процесу у державах-членах під час виборів до Європейського Парламенту слід відзначити, що окремі з держав встановлюють обов'язковість голосування для своїх громадян на таких виборах. Обов'язкове голосування встановлено у Бельгії, Болгарії, Греції та Люксембурзі. Хоч і фактично, станом на сьогодні, із зазначених країн тільки Бельгія застосовує санкції до тих громадян, які не беруть участі у виборах. Так, за неявку на вибори без поважної причини вперше громадянин може отримати штраф у розмірі від 40 до 80 євро, за другу таку неявку – від 80 до 200 євро, при тім, якщо виборець систематично не з'являтиметься на вибори чотири або більше разів протягом 15 років, він виключається із реєстру виборців, та відтак списку виборців, на 10 років, протягом яких він також не може бути призначений на державні посади та отримувати державні нагороди [6060].

Додатково слід підкреслити, що кожна з держав-членів має право самостійно встановлювати віковий ценз для участі у виборах до Європейського Парламенту. Для реалізації активного виборчого права, або ж права голосувати, у більшості держав-членів встановлений віковий ценз, що складає 18 років (22 країни: Болгарія, Чехія, Данія, Естонія, Хорватія, Латвія, Литва, Угорщина, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Фінляндія, Швеція, Португалія, Іспанія, Франція, Люксембург, Нідерланди, Італія, Ірландія та Кіпр), у Греції він складає 17 років та ще у 4 країнах він складає 16 років (Бельгія, Німеччина, Мальта та Австрія). У той же час для реалізації пасивного виборчого права, або ж права балотуватися у члени Європейського Парламенту, більшістю держав-членів так само встановлено віковий ценз, що становить 18 років (15 країн: Бельгія, Данія, Німеччина, Іспанія, Франція, Угорщина, Люксембург, Хорватія, Мальта, Нідерланди, Австрія, Польща, Словенія, Фінляндія, Швеція), 9 державами-членами встановлено відповідний віковий ценз у 21 рік (Болгарія, Чехія, Естонія, Литва, Латвія, Польща, Словаччина та Кіпр), у Румунії такий віковий ценз становить 23 роки, в Греції та Італії - 25 років [59].

Водночас з метою подальшого більш детального розгляду виборчих систем держав-членів на виборах до Європейського Парламенту доцільним може

стати розгляд окремих виборчих систем держав-членів, які вони застосовують під час проведення таких виборів. Так, доцільним може стати розгляд виборчих систем трьох держав, які відтак застосовують три різні типи виборчих систем: пропорційну виборчу систему із закритими списками, пропорційну виборчу систему з відкритими списками та виборчу систему єдиного голосу, що передається. Це дозволить комплексно проаналізувати основні типи виборчих систем, що застосовують серед країн-членів Європейського Союзу під час проведення виборів до Європарламенту.

Так, прикладом використання пропорційної виборчої системи із закритими партійними виборчими списками може послугувати Франція. Нормативно-правове забезпечення порядку проведення таких виборів у Франції складає насамперед Закон Франції «Про вибори до Європейського Парламенту у Франції» № 77-729 від 7 липня 1977 року. Даним Законом, зокрема, закріплено, що вибори членів Європейського Парламенту проводяться на основі пропорційного представництва відповідно до правила найбільшого середнього, при цьому виборці не можуть віддавати свій голос в одному бюлетені за кандидатів від різних партій і не можуть в обраному ними партійному списку застосовувати преференційне голосування. У такий спосіб мандати розподіляються між кандидатами відповідно до порядку їхнього розміщення партіями у кожному зі списків (стаття 3 Закону) [65]. Крім того, встановлено 5-відсотковий виборчий бар'єр, внаслідок чого партійні списки, що не набрали встановленої кількості поданих голосів, не беруть участі у розподілі мандатів. При цьому статтею 4 Закону (від 2018 року) територія Франції становить собою єдиний загальнонаціональний округ, внаслідок чого партії подають на голосування лише один національний список [65].

Франція відтак володіє однією з найпростіших пропорційних виборчих систем за партійними виборчими списками серед держав-членів. Чому сприяє насамперед два ключових фактори: 1) закриті виборчі списки є простими до використання та не передбачають додаткових процедур, спрямованих на підрахунок голосів серед кандидатів у межах списків; 2) відсутність поділу

території країни на регіональні виборчі округи, що так само спрощує процедуру підрахунку голосів та розподілу мандатів, адже усі ці процедури відбуваються у межах єдиного загальнонаціонального округу. Водночас варто зауважити, що практика використання регіональних виборчих округів під час проведення виборів до Європейського Парламенту не є поширеною серед держав-членів. Так, всього 4 держави, що мають значну регіональну відмінність застосовують такий поділ замість використання єдиного загальнонаціонального округу, а саме: Бельгія, Італія, Польща (розподіл мандатів надалі відбувається на основі загальнонаціонального єдиного виборчого округу) та Ірландія.

Такому варіанту пропорційної виборчої системи характерні ключові переваги та недоліки усіх пропорційних виборчих систем. Водночас серед переваг моделі французької виборчої системи з єдиним виборчим округом можливо виділити, що вона, за визначенням фахівців IDEA «стримує регіональний поділ» країни, коли за наявності регіональних виборчих списків, існував би ризик того, що саме місцеві партії з відповідними інтересами могли би отримувати ключові мандати в округах [28, с. 72]. Водночас до головних недоліків такої виборчої системи саме в аспекті закритих виборчих списків можливо виділити те, що «вона віддає занадто багато влади в руки партійного центру і вищого керівництва партії» [28, с. 75]. Це означає, що черговість кандидатів у списку формується залежно від прихильності таких кандидатів керівництву партії, у той час як їхній зв'язок з виборцями втрачає свої ваги.

Прикладом використання відкритих партійних виборчих списків під час виборів до Європейського Парламенту може послугувати Фінляндія. Порядок проведення таких виборів у Фінляндії регламентований, своєю чергою, не окремим нормативно-правовим актом, а Законом Фінляндії «Про вибори Фінляндської Республіки», який визначає порядок організації і проведення усіх типів виборів, що можуть проходити у країні, зокрема вибори членів Європейського Парламенту.

Так, статтею 7 зазначеного вище Закону визначено, що на виборах до Європейського Парламенту Фінляндія складає собою єдиний

загальнонаціональний виборчий округ [50]. Статтею 76 Закону передбачено, що на виборах до Європейського Парламенту виборець має право голосувати саме за одного кандидата зі зведеного тою чи іншою політичною силою списку кандидатів. Подальший підрахунок голосів відбувається саме щодо кандидатів у такий спосіб: кількість голосів, що була віддана за кандидатів від партій виборчого об'єднання партій зараховується до зазначеного виборчого об'єднання, кількість голосів, що була віддана за кандидатів партій, що не входять до виборчого об'єднання, зараховується до такої партії, а голоси, віддані за кандидатів із об'єданого списку виборців (створюється в ініціативному порядку за визначеною процедурою незалежно від політичних партій), зараховуються до такого об'єднання (стаття 88 Закону) [50].

Разом з тим, подальший порядок встановлення результатів та розподілу мандатів не є простим. Спершу, відповідно до статті 89 Закону, всі голоси, віддані за кандидатів однієї партії підсумовуються, що дає загальний результат партії на виборах. Однак, враховуючи, що виборці голосують за конкретних кандидатів, останні у межах партійного списку ранжуються відповідно кількості отриманих голосів. Надалі ж кожному кандидатові у межах партійних списків, що пройшли ранжування, присвоюється так званий «порівняльний індекс», який передбачає собою, що перший кандидат у списку має індекс у позначці усіх, відданих за партію голосів, другий кандидат - має індекс у розмірі половини відданих за партію голосів, третій - третину і так далі у порядку спадання (Стаття 89 Закону) (див. Формулу 2.1) [50].

Формула 2.1

$$A_k = B/C,$$

де A_k – порівняльний індекс кандидата

B – кількість отриманих партією голосів

C – місце кандидата у партійному списку згідно отриманих ним голосів

Далі ж, після присвоєння усім кандидатам порівняльних індексів, створюється єдиний список з усіх кандидатів від усіх політичних сил, що брали

участь у виборах, у порядку черговості відповідно до значення отриманого ними індексу, з якого надалі мандат отримують у порядку тої самої черговості та кількість кандидатів, скільки мандатів розподіляється під час виборів (Стаття 91 Закону). При цьому, відповідно до статті 90 Закону, у разі однакового індексу кандидатів, їхня черговість у списку визначається шляхом жеребкування. При цьому під час останніх виборів до Європейського Парламенту 2024 року від Фінляндії було обрано 15 членів Європейського Парламенту.

Перевагами такої системи застосування відкритих списків можна насамперед визначити ефективне поєднання двох важливих для виборчої системи принципів: пропорційності та персоніфікації виборів, коли кандидати мають будувати міцну взаємодію з виборцями задля отримання мандату. Внаслідок чого політичні сили отримують пропорційне представництво відповідно до отриманих голосів за результатами виборів, а виборці при цьому напряду впливають на те, яких кандидатів від політичних сил буде обрано до Європейського Парламенту. Водночас серед ключових недоліків такої виборчої системи можна визнати її значну складність до розуміння і застосування разом з високим значенням правильності підрахунку голосів та необхідністю використовувати жеребкування у разі встановлення однакових порівняльних індексів кандидатів, що при найменших похибках під час здійснення розрахунків може потенційно зумовлювати не лише неоднаковий встановлений результат голосування, а й ризик зловживань з боку виборчих комісій, які проводять такий підрахунок.

Насамкінець прикладом застосування виборчої системи єдиного голосу, що передається, під час виборів до Європейського Парламенту є Ірландія. Особливістю Ірландської виборчої системи є те, що система єдиного голосу, що передається історично використовується під час проведення усіх типів виборів у країні. Зокрема, Конституцією Ірландії закріплено таку виборчу систему не лише виборів Нижньої та Верхньої палат Парламенту, а навіть для виборів Президента [44]. Водночас проведення виборів до Європейського Парламенту

регламентується в Ірландії насамперед окремим Законом «Про вибори до Європейського Парламенту» від 1997 року [54].

Так, статтею 7 вказаного Закону, зокрема, визначено, що вибори до Європейського Парламенту проводяться за принципом пропорційного представництва. При цьому кожен виборець має лише один голос, що передається (система єдиного голосу, що передається). За Законом така система означає, що голос виборця може бути наданий таким чином, аби виборець міг вказати перевагу щодо кандидатів у зазначеному ним порядку. Відтак у разі, якщо кандидат, якого виборець під час голосування визначив першим пріоритетом, не набрав достатньої кількості голосів, аби претендувати на мандат, або якщо перший пріоритет вже набрав достатню кількість голосів для отримання мандату, такий голос виборця буде зарахований на користь кандидата, що був визначений виборцем наступним за пріоритетністю [53].

Під час останніх виборів до Європейського Парламенту Ірландія була поділена на три виборчі округи: Дублінський (4 мандати); Південний (5 мандатів) та Мідленс Північно-Західний (5 мандатів). У кожному з округів застосовувалася пропорційна виборча система єдиного голосу, що передається. Для голосування виборцям видається бюлетень, що містив перелік кандидатів, сформований відповідно до алфавіту з позначенням, зокрема, їхньої партійної приналежності. У межах бюлетеня виборець має виставити свою перевагу до кандидатів, за яких він хоче віддати свій голос, зробивши позначку «1» навпроти кандидата з першою пріоритетністю та, за бажанням, «2» навпроти кандидата з другою пріоритетністю та «3» навпроти кандидата з третьою пріоритетністю і далі за таким принципом [52].

Після завершення голосування усі виборчі бюлетені транспортуються до центрального пункту підрахунку голосів для кожного з трьох визначених виборчих округів держави. У межах цих пунктів підраховується загальна кількість голосів, відданих під час виборів, та встановлюється виборча квота (кількість голосів, необхідна для здобуття кандидатом свого мандату). Для встановлення такої квоти використовується спеціальна формула, що передбачає

ділення загальної кількості дійсних голосів на кількість мандатів, що розподіляються в окрузі плюс один, і до отриманого результату додати один (див. Формулу 2.2.).

Формула 2.2

$$Q = (A/C+1)+1,$$

де Q – виборча квота

A – кількість дійсних голосів

C – кількість мандатів, що розподіляються у межах округу

Далі рахується кількість голосів, котру набрали кандидати за першим пріоритетом. Той кандидат, що набрав встановлену квоту, вважається обраним. У разі, якщо не всі мандати були розподілені, здобутий обраним кандидатом надлишок голосів розподіляється між іншими кандидатами відповідно до вказаних у бюлетені преференцій. У разі, якщо попередніх етапів було недостатньо, розподіляються голоси за другою преференцією, віддані за кандидатів, які набрали найменше голосів першої преференції, а такі кандидати вибувають із розподілу мандатів. Такий підрахунок відбувається доти, доки усі мандати в окрузі не будуть розподілені [63].

Важливою перевагою такої виборчої системи виступає те, що голоси виборців у разі необрання кандидатів, яким вони віддавали свій перший пріоритет, не вважаються втраченими, а продовжують впливати на результати виборів завдяки виставленій виборцями наступної пріоритетності щодо інших кандидатів. Відтак голос виборця може бути «переданий» іншому кандидатові, що загально збільшує чисельність врахованих під час встановлення результатів голосування голосів, забезпечує пропорційність при розподілі мандатів та, як результат, сприяє більшій легітимності виборчого процесу у суспільстві. Недоліком такої виборчої системи можна визначити складність її розуміння та застосування, а також те, що потенційно кандидати під час виборчого процесу вимушені конкурувати не лише з опозиційними своїй політичними силами, а й з однопартійцями задля здобуття прихильності під час майбутнього голосування.

Як результат, варто зазначити, що виборчі системи держав-членів під час виборів до Європейського Парламенту характеризуються значною різноманітністю форм свого втілення та реалізації. Це зумовлено насамперед встановленою правом Європейського Союзу можливістю самостійно державам-членам регламентувати значну частину питань, пов'язаних з проведенням таких виборів. Так, основною вимогою, встановленою ЄС щодо виборчих систем держав-членів, є забезпечення її пропорційності у межах або пропорційної виборчої системи за партійними списками, або виборчої системи єдиного голосу, що передається.

З огляду на це вказані виборчі системи і є тими, що застосовуються державами-членами під час обрання членів Європейського Парламенту. При цьому кожна з країн застосовує свої окремі норми у межах цих систем щодо, зокрема, визначення типу партійного виборчого списку, який буде застосовуватися, виборчого бар'єру та кількості виборчих округів.

Так, було встановлено, що найпоширенішою виборчою системою серед держав-членів є пропорційна виборча система за партійними списками, яку використовує абсолютна більшість країн (25 з 27 держав-членів). Однак, така виборча система навіть при загальному огляді не є уніфікованою при використанні, зокрема, через застосування у її межах різних виборчих списків: закритих, напіввідкритих та відкритих - що, як було встановлено, може суттєво впливати на зміст виборчої системи та розкривати різні її переваги та недоліки в залежності від форми використання.

Окрема увага була приділена виборчій системі єдиного голосу, що передається, яка на прикладі її використання Ірландією, продемонструвала збереження принципу пропорційності в умовах відсутності виборчих списків та проведенні голосування насамперед за кандидатів.

У такий спосіб державам-членам, попри встановлені виборчим правом ЄС спільні принципи організації та проведення виборів до Європейського Парламенту, характерна значна різноманітність форми виборчої системи під час проведення таких виборів, що може бути визначене, зокрема, історичним,

регіональним чи контекстуально внутрішньополітичним контекстом у державі-члені.

Висновки до Розділу 2

Під час написання вказаного розділу було насамперед досліджено історію становлення порядку обрання членів Європейського Парламенту, розглянуто чинну нормативно-правову базу, що регламентує порядок організації і проведення таких виборів, та розглянуто питання виборчих систем, що застосовуються державами-членами під час обрання власних представників до Європарламенту, детально розглянуто окремі з них.

Так, було з'ясовано, що порядок визначення представників від держав-членів до Європейського Парламенту пройшов відносно довгий шлях свого становлення. Його початок йде від 1952 року, коли виникла Загальна Асамблея Європейського Співтовариства з вугілля та сталі, що стала прообразом сучасного Європейського Парламенту. Спершу представники Асамблеї делегувалися національними парламентами держав-членів за визначеною останніми процедурою. Проте, вже від 1957 року, з утворенням нових Співтовариств виникла публічна дискусія щодо необхідності перегляду принципів функціонування їхніх інституцій з метою підвищення легітимності та прямого залучення громадян до керівництва ними. Результатом чого стали спершу розробка, а згодом і набуття чинності Акту «Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування» від 1976 року, що встановлював загальне і пряме голосування для обрання членів тоді вже Європейського Парламенту, водночас надаючи значну автономію державам-членам щодо визначення порядку регламентації всіх інших питань, пов'язаних із проведенням таких виборів.

Важливою складовою історії становлення порядку обрання членів Європейського Парламенту стало внесення змін до згаданого Акту Рішенням Ради ЄС 2002/772/ЄС від 2002 року, відповідно до якого встановлювалися спільні для всіх держав-членів принципи проведення виборів до Європейського

Парламенту та, зокрема, офіційно визначалися виборчі системи, які можуть бути використані державами-членам, а саме виборчі системи за партійними списками або виборчі системи єдиного голосу, що передається.

Попри це, під час написання розділу було встановлено, що порядок та вимоги до проведення виборів членів Європейського Парламенту регламентують також такі акти права ЄС, як Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія Європейського Союзу про основоположні права, Директива Ради ЄС 93/109/ЕС від 1993 року, що встановлює детальні правила щодо права голосу та права бути кандидатом на виборах до Європейського Парламенту для громадян Європейського Союзу, які проживають у державі-члені, але не є її громадянами, Рішення Європейської Ради 2023/2061 від 2023 року про встановлення складу Європейського Парламенту, що визначає порядок розподілу місць у Парламенті.

Водночас право ЄС станом на момент написання роботи дозволяє державам-членам самостійно регламентувати більшість процедурних питань, пов'язаних з виборами до Європейського Парламенту (встановлюючи насамперед основну вимогу щодо пропорційності виборчої системи), у зв'язку з чим виборчі системи держав-членів відзначаються значною різноманітністю за формою свого втілення. Так, абсолютна більшість держав-членів (25 із 27) використовує пропорційну виборчу систему за партійними списками. Проте, вона так само не є уніфікованою через, зокрема, застосування різних типів виборчих списків: закритих, напіввідкритих або відкритих, що може суттєво впливати на характер такої виборчої системи. При цьому окремим прикладом є, зокрема, Ірландія, де система єдиного голосу, що передається, забезпечує пропорційність виборів без використання списків, фокусуючи головну увагу виборців саме на голосуванні за кандидатів. При цьому окрім типу виборчих списків, держави також самостійно визначають виборчі бар'єри (у межах до 5%) та кількість округів, що також зумовлює різну практику проведення виборів до Європейського Парламенту серед держав-членів, попри встановлені правом ЄС спільні принципи їхньої організації.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ПОТЕНЦІЙНОЇ УЧАСТІ УКРАЇНИ НА ВИБОРАХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

3.1. Перспективи участі України у виборах до Європейського Парламенту

Питання щодо перспектив участі України у виборах до Європейського парламенту слід розглядати не як окреме та незалежне, а в ширшому контексті процесу європейської інтеграції України та її просування до повноправного членства в Європейському Союзі. Правовою основою цього процесу є насамперед стаття 49 Договору про Європейський Союз, яка передбачає, що будь-яка європейська держава, котра дотримується цінностей Союзу та зобов'язується їх дотримуватися, може подати заявку на вступ [42]. У випадку з Україною цей процес набув особливого імпульсу після 2022 року з початком повномасштабної російської збройної агресії. Так, вже 28 лютого 2022 року країна подала заявку на вступ до ЄС, а вже у червні 2022 року отримала статус кандидата, 14 грудня 2023 року Європейська Рада ухвалила рішення про початок переговорів щодо вступу, 25 червня 2024 року відбулася перша міжурядова конференція, що ознаменувала офіційний старт переговорного процесу, а у вересні 2025 року Україна завершила вивчення *Acquis* (права Європейського Союзу). У березні 2026 року Європейська Рада підкреслила значний прогрес, досягнутий Україною, та закликала Раду ЄС відкрити переговорні розділи, починаючи з першого та ключового розділу «Основи». Таким чином, перспектива участі України в інституціях ЄС, зокрема в Європейському парламенті, ґрунтується вже не лише на політичних заявах, а на формалізованому у юридичній площині процесі переговорів про вступ [35].

Разом з тим, нинішні перспективи європейської інтеграції України також ґрунтуються на міцній договірній основі, закладеній ще до початку безпосередніх переговорів про вступ, які були відкриті лише в грудні 2023 року. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності в повному обсязі у 2017 році, визначила інституційну основу для майбутнього політичного діалогу, зближення законодавства та секторальної інтеграції [34]. Саме в цих

рамках були створені механізми постійної взаємодії між Україною та інституціями Союзу, що дозволяє говорити про поступовий перехід від моделі асоціації до моделі інтеграції напередодні вступу. Саме тому участь України у виборах до Європейського парламенту слід розглядати як потенційний завершальний етап ширшого процесу інституційного зближення з ЄС, а не як окреме питання, незалежне від вступу [80].

Однак законодавство Європейського Союзу досить чітко визначає правові межі такої участі. Відповідно до статті 14 Договору про Європейський Союз, Європейський парламент складається з представників громадян Союзу, а розподіл місць між державами-членами здійснюється за принципом дегресивної пропорційності, з мінімумом у шість та максимумом у дев'яносто шість представницьких місць на кожну державу [42]. Це означає, що участь у виборах до Європейського парламенту є правом, що випливає з приєднання держави до ЄС: лише держава-член може бути включена до системи парламентського представництва Союзу. Це також підтверджується інститутом громадянства Союзу, закріпленим у статті 20 Договору про функціонування Європейського Союзу, згідно з якою громадянами ЄС є особи, які мають громадянство держави-члена [43]. Отже, доки Україна не приєднається до Європейського Союзу, її громадяни не зможуть брати участь у виборах до Європейського парламенту як громадяни Союзу, а сама Україна не зможе отримати національну квоту місць у цій інституції.

Не менш важливо зазначити, що загальні правила, які регулюють вибори до Європейського Парламенту, також пов'язані з членством держав у Союзі. Так, Акт про вибори від 1976 року, що визначає порядок обрання членів Європейського Парламенту на основі загального прямого виборчого права передбачає, що вибори мають бути прямими, загальними, вільними та таємними, а також не повинні порушувати пропорційний характер виборчої системи. При цьому Директива Ради ЄС 93/109/ЄС від 1993 року визначає право громадян Союзу, які проживають в іншій державі-члені, громадянами якої вони не є, голосувати та балотуватися на виборах у цій державі на тих самих умовах, що й

громадяни цієї держави, при цьому прямо забороняючи голосувати більше ніж один раз під час одних і тих самих виборів. У сукупності ці положення свідчать про те, що майбутня участь України у виборах до Європейського Парламенту вимагатиме не лише вступу до ЄС, а й подальшої адаптації національного виборчого законодавства до загального європейського правового поля.

У той же час, хоча Україна ще не є повноправним членом Європейського Союзу, вона вже бере участь у парламентському вимірі своїх відносин з Європейським Союзом через спеціальні механізми асоціації. Найважливішим з них є Парламентський комітет асоціації Україна-ЄС, створений на підставі статті 467 Угоди про асоціацію [34]. Так, комітет є форумом для членів Європейського парламенту та Верховної Ради України, в рамках якого вони можуть зустрічатися та обмінюватися думками. Комітет водночас наділений повноваженнями встановлювати власний регламент, визначено, що комітет є парламентським форумом Угоди про асоціацію, який розглядає всі аспекти відносин між ЄС та Україною, може формулювати рекомендації на адресу Ради асоціації та, як правило, збирається двічі на рік [29, 62]. Так, вже сьогодні Україна бере участь в інституціоналізованому парламентському діалозі з ЄС, хоча це ще не означає участі в пленарних засіданнях чи законодавчому процесі самого Європейського Парламенту.

У цьому контексті особливе значення має підхід поступової інтеграції, який останніми роками дедалі чіткіше відображається в офіційній позиції Європейського Парламенту. У своїй резолюції від 11 березня 2026 року Європейський Парламент визнав важливість широкого застосування принципу поступової інтеграції щодо країн-кандидатів, які демонструють значний прогрес у сфері реформ, водночас наголосивши, що така інтеграція не може замінити повноправного членства. У цій же резолюції Парламент наголосив, що процес розширення має супроводжуватися залученням країн-кандидатів до функціонування інституцій ЄС, зокрема через надання статусу спостерігача у відповідних органах та інституціях, включаючи сам Європейський Парламент. Для України це означає, що її нинішня участь у парламентському вимірі ЄС може

тракуватися як проміжна модель між асоціацією та майбутнім повноправним представництвом [55].

Як результат, можливим є зазначити, що перспектива участі України у виборах до Європейського Парламенту сьогодні видається наближеною до реального втілення, але при цьому залежить від успіху процесу вступу країни до складу держав-членів Європейського Союзу. Так, ставши членом, Україна буде включена до системи розподілу місць у Європейському Парламенті, а її громадяни, як громадяни Союзу, матимуть право голосувати та балотуватися на виборах до цієї інституції. Однак реалізація цієї перспективи залежатиме не лише від формального вступу, а й від практичної спроможності України адаптувати своє виборче законодавство, врегулювати питання участі громадян, які проживають в інших державах-членах, та інтегрувати національні політичні сили в європейський парламентський та партійний простір у широкому розумінні.

Отже, участь України у виборах до Європейського Парламенту не слід розглядати як суто виборче питання, а як один із ключових показників завершення політичної та інституційної інтеграції України до Європейського Союзу та здобуття нею статусу держави-члена.

3.2. Гармонізація українського виборчого законодавства з європейським виборчим правом як передумова участі України у виборах до Європейського Парламенту

Порядок вступу нових країн до складу Європейського Союзу є регламентованим та передбачає масштабний обсяг завдань, який державі, котра висловила своє прагнення доєднатися до переліку держав-членів ЄС, необхідно виконати перш ніж здобути статус держави-члена.

Так, зазначене питання врегульоване, зокрема, статтею 49 Договору про Європейський Союз, яка передбачає, що будь-яка європейська держава, котра слідує цінностям Європейського Союзу, може подати заявку на членство у Союзі [42]. Про подання такої заявки інформується Європейський Парламент та

національні парламенти держав-членів. При цьому така держава має надіслати свою заявку до Ради Європейського Союзу, що після проведення консультацій з Європейською Комісією та після схвалення Європейським Парламентом більшістю від складу його членів, має діяти одностайно. При цьому державою, яка надсилає таку заявку, мають бути враховані умови відповідності, які встановлюються Європейською Радою.

Такими умовами є Критерії приєднання до Європейського Союзу (Копенгагенські критерії), що були встановлені Європейською Радою у 1993 році в однойменному місті Копенгаген, та передбачають, що для вступу країни до складу Союзу останній необхідно, зокрема, володіти здатністю брати на себе зобов'язання, пов'язані з членством в Союзі, включно із здатністю ефективно впроваджувати політику, стандарти та правила, що складають собою сукупність законодавства Європейського Союзу [37]. Що відтак вимагає від держави, яка прагне стати членом ЄС, привести власне законодавство у відповідність до права Європейського Союзу.

Нині Україна чітко висловила власне прагнення доєднатися до Європейського Союзу на правах держави-члена та задля цього вже проводить масштабну роботу, зокрема, з адаптації свого нормативно-правового поля до основних принципів та положень права Європейського Союзу. Водночас, попри значну кількість складових українського законодавства, які потенційно потребуватимуть подальшої адаптації до права Європейського Союзу, важливо зазначити, що одним з таких напрямів стане, серед іншого, українське виборче законодавство.

Однак, попри те, що станом на сьогодні, як зазначено у Звіті за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу, питання, пов'язані із внесенням змін до українського виборчого законодавства відповідно до нормативно-правових актів Європейського Союзу, можуть бути здійснені «на останніх етапах приведення законодавства України у відповідність до права ЄС», важливо зауважити на необхідності їхнього детального дослідження вже зараз [14]. Адже вивчення

виборчого права Європейського Союзу та його порівняння з чинною нормативно-правовою базою України, яка регламентує питання проведення виборів, дозволить комплексно підійти до питання визначення необхідних змін, спрямованих на приведення виборчого законодавства України у відповідність з *Acquis* ЄС, та підготувати відповідні пропозиції з метою їхньої якнайшвидшої та найбільш ефективної за своїм майбутнім значенням імплементації.

Як наслідок, вже нині важливим завданням постає проведення комплексного дослідження виборчого права ЄС та підготовки пропозицій для гармонізації з ним українського виборчого законодавства. На що додатково вказує те, що гармонізація української нормативно-правової бази, котра регулює питання порядку і організації виборів, з європейським виборчим правом стане ключовою передумовою участі України, у разі її вступу до ЄС, у роботі, зокрема, такої інституції Європейського Союзу як Європейський Парламент, що діє за принципом представництва усіх громадян ЄС та на який при цьому покладено важливі за своїм значенням законодавчі, бюджетні та наглядові функції.

Враховуючи, що у межах попередніх розділів вже було детально розглянуто порядок функціонування та обрання членів Європейського Парламенту та окремо досліджено чинну нормативно-правову базу Європейського Союзу, яка регламентує порядок обрання останніх, необхідним завданням у межах вказаного підрозділу постає здійснення порівняльного аналізу ключових положень виборчого права ЄС з українським виборчим законодавством на предмет необхідності внесення змін у нього з метою гармонізації з *Acquis* ЄС щодо потенційного порядку організації і проведення виборів до Європейського Парламенту.

Так, варто повторно вказати, що основу загальноєвропейського виборчого законодавства, котре регламентує порядок обрання членів Європейського Парламенту, становлять насамперед Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія Європейського Союзу про основоположні права, Акт «Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування» (Акт про вибори) від 1976 року,

Директива Ради ЄС 93/109/ЕС від 1993 року (втрапить чинність 29 вересня 2027 року на підставі набуття чинності Директивою Ради ЄС 2025/1788 від 2025 року про встановлення детального порядку здійснення права голосу та балотування на виборах до Європейського Парламенту для громадян Союзу, які проживають у державі-члені, громадянами якої вони не є).

Водночас слід зазначити, що виборче право в Україні врегульоване насамперед Конституцією України, Виборчим кодексом України, Законом України «Про всеукраїнський референдум», Законом України «Про політичні партії в Україні», Законом України «Про Державний реєстр виборців», Законом України «Про Центральну виборчу комісію» та Регламентом Центральної виборчої комісії (з огляду на те, що Центральна виборча комісія, відповідно до частини 1 статті Закону України «Про Центральну виборчу комісію» є державним органом, що наділений повноваженнями щодо організації підготовки і проведення виборів усіх типів виборів в Україні) та, зокрема, розробленими відповідно до зазначених нормативно-правових актів актами, що прийняті Центральною виборчою комісією (відповідно до статті 2 Виборчого кодексу України) [27, 5].

За результатами здійсненого аналізу вказаних нормативно-правових актів Європейського Союзу та України важливо зосередити увагу, перш за все, на існуючій невідповідності між українським виборчим законодавством порівняно з відповідним правом ЄС, що стосується питання забезпечення виборчого права громадян.

Так, низкою актів права ЄС визначено перелік прав, якими володіють громадяни Європейського Союзу (кожен, хто має громадянство держави-члена, є також громадянином ЄС), до яких віднесено, серед іншого, наявність активного (голосувати) та пасивного (балотуватися та бути обраним) виборчого права, зокрема, на виборах до Європейського Парламенту у державі-члені свого проживання на однакових з громадянами такої держави-члена умовах. Зазначене право закріплено такими актами первинного права Європейського Союзу, як Договір про функціонування Європейського Союзу (статті 20, 22), Хартія

Європейського Союзу про основоположні права (стаття 39) [43, 4040]. Крім того, з метою уточнення механізму реалізації такого права Радою Європейського Союзу також ухвалено Директиву 93/109/ЄС від 1993 року про встановлення детального порядку здійснення права голосу та балотування на виборах до Європейського Парламенту для громадян Союзу, які проживають у державі-члені, громадянами якої вони не є. Водночас слід зауважити, що вказана Директива втратить чинність на підставі набуття чинності у 2027 році Директивою Ради ЄС 2025/1788 від 2025 року про встановлення детального порядку здійснення права голосу та балотування на виборах до Європейського Парламенту для громадян Союзу, які проживають у державі-члені, громадянами якої вони не є.

У цьому контексті варто зазначити, що в Україні виборче право (варто, проте, зауважити, що саме активне) визначене, перш за все, Конституцією України. Так, у статті 70 Конституції України конкретизовано, що правом голосу на виборах володіють саме громадяни України [19]. Окрім того, активне виборче право в Україні визначене частиною 1 статті 7 Виборчого кодексу України, відповідно до якої правом голосу наділені саме громадяни України. Додатково частиною 3 статті 7 Виборчого кодексу України визначено, що виборцями є саме громадяни України. Пасивне виборче право при цьому не визначено уніфікованою нормою в чинному українському законодавстві. При цьому частиною 2 статті 6 Виборчого кодексу України право бути обраним (пасивне виборче право) закріплене так само саме за громадянами України як одне з основних виборчих прав разом з правом обирати (активне виборче право). Додатково статтею 11 Виборчого кодексу України закріплено, що правом висувати кандидатів на виборах через політичні партії або шляхом самовисування наділені саме громадяни України, які є виборцями [5].

У такий спосіб закріплені українським виборчим законодавством положення щодо права обирати (активне виборче право) та права бути обраним (пасивне виборче право) не дозволяють брати участь у виборах на території України іншим особам, окрім як громадянам України, зокрема громадянам

Європейського Союзу, навіть за умов потенційного нормативно-правового врегулювання усіх інших питань, пов'язаних з організацією та проведенням виборів до Європейського Парламенту. Відтак, у разі вступу України до складу Європейського Союзу, необхідною умовою, котра дозволить Україні брати участь у виборах до Європейського Парламенту, стане внесення змін до згаданих та інших, пов'язаних з ними, норм Конституції України та Виборчого кодексу України з метою наділення громадян Європейського Союзу виборчим правом на потенційних виборах членів Європейського Парламенту від України.

Варто зауважити, що, утім, реалізація зазначеного потребуватиме довгої та комплексної законодавчої процедури під час внесення змін до статті 70 Конституції України, яка визначає кому належить право голосу в Україні. Вказане зумовлене тим, що стаття 70 Конституції України належить до Розділу III «Вибори. Референдум». У той час як статтею 156 Конституції України визначено, що законопроект, який передбачає внесення змін, зокрема, до Розділу III «Вибори. Референдум» подається до Верховної Ради України або конституційною більшістю складу Верховної Ради України (не менше двох третин), або Президентом України, після чого має бути прийнятий так само не менше двома третинами народних депутатів України та кінцево бути затверджений за результатами всеукраїнського референдуму, що має бути призначений Президентом України [19].

З огляду на це, а також на складність процедури організації і проведення всеукраїнського референдуму, визначеної Законом України «Про всеукраїнський референдум», можливим є прийти висновку, що внесення відповідних змін до Конституції України, спрямованих на наділення громадян Європейського Союзу виборчим правом, потребує підготовчого етапу вже нині, зокрема, з метою інформування громадян України про таку можливу потребу у потенційному майбутньому з огляду на їхню пряму залученість до затвердження таких змін до тексту Конституції.

У цьому контексті слід наголосити і на необхідних змінах до інших українських нормативно-правових документів у сфері виборчого права з метою

їхньої гармонізації з виборчим правом ЄС. Так, до прикладу, з метою забезпечення обліку виборців під час можливих виборів до Європейського Парламенту, зокрема громадян Європейського Союзу, які проживатимуть на території України та висловлять своє бажання реалізувати виборче право, слід буде змінити порядок роботи Державного реєстру виборців. Це, своєю чергою, потребуватиме або розробки та ухвалення нової редакції, або внесення змін у чинну редакцію Закону України «Про Державний реєстр виборців». Адже, зокрема, статтею 1 даного Закону України визначено, що Державний реєстр виборців призначений насамперед для реалізації державного обліку саме громадян України, які відповідно до статті 70 Конституції України володіють правом голосу [26]. Окрім можливості ведення обліку не лише громадян України, а й усіх громадян ЄС, що проживатимуть в Україні та володітимуть відповідним виборчим правом, нова архітектура Державного реєстру виборців також дозволила би закріпити у ній порядок обміну інформації з іншими державами-членами щодо зареєстрованих виборців та кандидатів (зокрема, відповідно до нової Директиви Директивою Ради ЄС 2025/1788 від 2025 року) з метою унеможливлення ними повторного голосування/балотування в іншій державі-члені.

Водночас, враховуючи, що правом Європейського Союзу передбачено значну автономію держав-членів щодо визначення порядку реалізації багатьох виборчих процедур під час проведення виборів до Європейського Парламенту, можливим є припустити, що подальша гармонізація українського виборчого законодавства з європейським виборчим правом як передумова участі України у виборах до Європейського Парламенту потребуватиме не в такій мірі внесення змін до чинного нормативно-правового поля України, як прийняття нових актів права, спрямованих на регулювання таких виборів. Вказане могло би бути здійснено або шляхом доповнення чинного Виборчого кодексу України новою Книгою про вибори до Європейського Парламенту або шляхом прийняття окремого Закону України. Метою чого стало би насамперед закріплення принципу пропорційності таких виборів та визначення виборчого

округу/округів, виборчого бар'єру, вимог до несумісності членів Європейського Парламенту, порядку реалізації права голосу та балотування під час виборів до Європейського Парламенту та повноважень органу, відповідального за організацію проведення таких виборів (яким за доцільне стало би визначення Центральної виборчої Комісії шляхом, до прикладу, внесення змін до Закону України «Про Центральну виборчу комісію» та її Регламенту).

3.3. Необхідність розробки та встановлення Україною власної виборчої системи на потенційних виборах до Європейського Парламенту

У разі вступу України до Європейського Союзу, як було зазначено раніше, необхідним завданням постане розробка та ухвалення відповідного нормативного-правового регулювання порядку організації та проведення виборів до Європейського Парламенту. Це дозволить закріпити механізм визначення представників від України, що потенційно виконуватимуть функції членів Європейського Парламенту як однієї з ключових інституцій Європейського Союзу, особливістю якої є її представницький та виборний характер. При цьому важливим питанням постане визначення типу виборчої системи, що потенційно буде застосована Україною на таких виборах.

Визначення виборчої системи на таких виборах стане значимим питанням для українського суспільства з огляду на те, що саме вона встановлюватиме спосіб та особливості, відповідно до яких Україна у можливому майбутньому обиратиме своїх представників у Європарламенті. Відтак аналіз можливих варіантів виборчих систем, які можуть бути використані Україною на таких виборах потребує ретельної уваги та ґрунтового підходу задля врахування усіх потенційних переваг та ризиків кожної із систем для визначення найбільш оптимальної її форми для умов та контексту України.

Перш ніж досліджувати потенційні варіанти систем, які можуть бути використані Україною, слід повторно звернути увагу на вимоги Європейського Союзу щодо систем, які мають бути застосовані державами-членами під час виборів до Європейського Парламенту. Так, статтею 1 Акту про вибори від 1976

року встановлено, що у кожній державі, що є членом Європейського Союзу, представники до Європарламенту мають бути обрані на пропорційній основі з використанням або пропорційної виборчої системи за партійними виборчими списками, або системи єдиного голосу, що передається. При цьому у разі використання системи за партійними виборчими списками, дозволено є голосування на основі преференційних (тобто, відкритих чи напіввідкритих) партійних виборчих списків у відповідності до затвердженої державою-членом процедури. Додатково визначено, що вказані вибори повинні проводитись шляхом загального прямого голосування, яке є вільним та таємним [41].

Серед інших вимог, яких мають дотримуватися держави-члени при організації проведення виборів до Європейського Парламенту, Актом про вибори, як зазначалося раніше, встановлено, зокрема, вимогу щодо дотримання виборчого бар'єру, який не може перевищувати показник у 5%.

У такий спосіб можна прийти висновку, що при визначенні типу виборчої системи, яка має бути застосована під час виборів до Європейського Парламенту в Україні, можливий вибір лежатиме серед двох ключових її видів: пропорційної за партійними списками (водночас встановлено можливість самостійного визначення оптимального партійного виборчого списку: закритого, напіввідкритого чи відкритого) та єдиного голосу, що передається.

Варто підкреслити, що кожній із зазначених виборчих систем характерні як свої переваги, так і недоліки. Зокрема, як було з'ясовано у попередньому розділі на прикладі застосування державами-членами вказаних виборчих систем під час виборів до Європейського Парламенту, кожна із вказаних систем, попри закладені у них основні спільні принципи, є суттєво відмінною одна від одної за формою свого втілення та потенційним результатом, що може бути встановлений відповідно до проведеного голосування.

Водночас слід зазначити, що використання пропорційної виборчої системи не було би новим для проведення виборів до Європейського Парламенту в Україні з огляду на тривалу практику її застосування під час проведення парламентських виборів в Україні (зокрема, шляхом проведення виборів

винятково за пропорційною виборчою системою із закритими виборчими списками у 2006 та 2007 році; застосуванням пропорційної складової під час виборів 1998, 2002, 2012, 2014 та 2019 років, коли останні відбувалися за змішаною виборчою системою) та з огляду на наявне сучасне нормативно-правове регулювання виборів народних депутатів України, закріплене Виборчим кодексом України. Попри те, що останній ще не був апробований на практиці, він закріплює новий порядок обрання народних депутатів України відповідно до напіввідкритих партійних виборчих списків, кожен з яких додатково застосовуються у 25 регіональних виборчих округах. Так, відповідно до статті 154 чинного Виборчого кодексу України черговість перших дев'яти кандидатів у партійному списку формується політичною партією, а надалі черговість обраних кандидатів (у разі, якщо партія пододала виборчий бар'єр та допущена до розподілу мандатів), визначається у відповідності до результатів голосування виборцями за регіональними партійними виборчими списками.

Утім, враховуючи, що така виборча система ще не була випробувана на практиці та не є однозначно простою до використання, доречним може стати розгляд альтернативної виборчої системи, яка могла би бути застосована Україною на виборах до Європейського Парламенту.

З огляду також на те, що виборче право Європейського Союзу не встановлює уніфікованої та жорсткої регламентації порядку визначення державою-членом типу виборчої системи (окрім зазначених до цього вимог), яку остання може використовувати під час обрання членів Європейського Парламенту, варто зазначити, що Україна (у разі набуття статусу держави-члена) матиме можливість випробувати різні варіанти виборчих систем з тою метою, аби обрати оптимальну для українських умов та контексту проведення виборчого процесу виборчу систему.

У той же час у разі проведення перших виборів членів Європейського Парламенту від України у майбутньому одним з варіантів виборчої системи, яка може бути застосована, можливим є визнати пропорційну виборчу систему за партійними списками з єдиним загальнонаціональним округом. На користь

обрання саме єдиного округу замість регіональних виборчих округів може виступити досвід Франції, котра у 2018 році відмовилася від такого способу територіальної організації власних виборів до Європарламенту. Що зумовлене, зокрема, характером таких виборів, метою яких є забезпечити насамперед цілісне національне представництво від держави, яке не містило би у власній політичній програмі чітку орієнтацію на задоволення тих чи інших регіональних інтересів. Водночас питання партійних списків може стати предметом публічних дискусій. Адже закриті партійні виборчі списки дозволять спростити потенційну виборчу систему та зробити її чіткою та зрозумілою до використання. У той час як відкриті виборчі списки, коли українські виборці зможуть самостійно власним голосуванням впливати не лише на політичну силу, яка потенційно може бути представлена у Європейському Парламенту, а й на конкретних представників від такої політичної сили, хоч і встановить більш демократичну процедуру обрання членів Європарламенту, водночас потребуватиме значних ресурсів, спрямованих на проведення інформування щодо роботи такої системи з огляду на складність її реалізації. При цьому зросте також важливість дотримання доброчесної поведінки працівниками виборчих комісій усіх рівнів, що матимуть проводити обрахунок голосів, які були би віддані за кожного з кандидатів.

Так, питання розробки та встановлення Україною власної виборчої системи на потенційних виборах до Європейського Парламенту хоч і не є першочерговим та короткостроковим завданням для України, але у майбутньому потребуватиме значної уваги та аналітичного дискурсу з тим, аби українське суспільство змогло визначити оптимальний для себе механізм обрання власних представників до ключової представницької інституції ЄС – Європейського Парламенту – з огляду на всі переваги та недоліки кожної із можливих варіантів закріплення форми виборчої системи.

Висновки до Розділу 3

У межах розділу було окреслено ключові складові сучасного євроінтеграційного шляху України та, зокрема, визначено, що можлива участь

України у виборах до Європейського Парламенту слід розглядати не як відокремлений процес, а як один із можливих, хоч і важливих за своїм змістом, завершальних етапів майбутньої політичної та інституційної інтеграції України з Європейським Союзом на шляху здобуття нею статусу держави-члена ЄС.

Так, на шляху до здобуття статусу держави-члена Європейського Союзу Україні необхідно буде виконати значний обсяг зобов'язань, пов'язаних із реформуванням української інституційної та нормативно-правової системи відповідно до європейських стандартів та принципів роботи. Серед іншого, Україні необхідно буде здійснити масштабний обсяг завдань, пов'язаних із адаптацією власного законодавства до права Європейського Союзу. Додатково було визначено, що одним з напрямів, який потребуватиме гармонізації з *Acquis* ЄС є українське виборче законодавство. Зазначене стане фундаментальною основою, яка дозволить Україні брати участь в обранні власних представників до Європейського Парламенту.

Водночас за результатами аналізу відповідності європейського та українського виборчого законодавства було з'ясовано, що ключовою перепорою, яка у разі набуття Україною статусу держави-члена, не дозволить їй стати учасником виборів до Європейського Парламенту, є існуючий в Україні механізм забезпечення виборчого права. Так, чинним українським виборчим законодавством, зокрема Конституцією України, закріплено право реалізації свого виборчого права винятково за громадянами України. При цьому правом Європейського Союзу визначено, що кожний громадянин ЄС, котрий проживає у державі-члені, громадянином якої він не є, володіє як активним, так і пасивним виборчим правом, зокрема, на виборах до Європейського Парламенту. З огляду на це, при адаптації українського виборчого законодавства України до права ЄС необхідним кроком стане забезпечити право громадян ЄС, які проживатимуть в Україні, але не матимуть відповідного громадянства, голосувати та бути обраними на виборах (Європейського Парламенту). Зазначене передбачатиме внесення змін не лише до профільного виборчого законодавства, а й до

Основного Закону України, що, серед іншого, вимагатиме проведення всеукраїнського референдуму.

Додатково у межах розділу було розглянуто питання необхідності розробки та встановлення Україною власної виборчої системи у разі участі у виборах до Європейського Парламенту. З цією метою було коротко зазначено про наявний в Україні досвід використання пропорційної виборчої системи та звернено увагу на важливість застосування комплексного підходу з метою визначення у майбутньому оптимальної для українських суспільно-політичних умов виборчої системи на виборах до Європейського Парламенту.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного у кваліфікаційній роботі комплексного дослідження порядку обрання членів Європейського Парламенту та його практичного виміру у межах виборчих систем держав-членів Європейського Союзу, а також за результатами аналізу євроінтеграційного шляху України та перспектив її участі у таких виборах, вдалося дійти низки підсумків і пропозицій.

Так, у межах роботи було здійснено теоретичне осмислення сутності поняття виборчої системи, котру, як було визначено, доцільно розглядати як складне, багатоаспектне поняття, що охоплює сукупність взаємопов'язаних процесуальних складових, які у своєму поєднанні визначають порядок організації і проведення голосування, а також механізм підрахунку голосів та розподілу мандатів за результатами останніх. Окремо у роботі було зауважено, що у науковому дискурсі при цьому виокремлюються два ключові підходи до дефініції цього поняття: широкий, що розглядає виборчу систему як систематизований набір правил реалізації виборчого права загалом, та вузький, що зосереджений безпосередньо на механізмах перетворення голосів у представницькі місця.

Розгляд головних існуючих у науково-практичному дискурсі типологій виборчих систем дозволив з'ясувати, що класифікація останніх може бути здійснена за різними критеріями, проте за найбільш доцільний до застосування було визнано принцип розподілу мандатів, що визначає який критерій покладено в основу переведення голосів у мандати: за критерієм більшості (мажоритарні виборчі системи) чи пропорційності (пропорційні виборчі системи). При цьому особливу увагу було приділено пропорційним виборчим системам, зокрема таким їхнім різновидам, як пропорційні виборчі системи за партійними списками та системи єдиного голосу, що передається, з огляду на те, що саме вони, відповідно до права ЄС, можуть використані державами-членами під час обрання представників до Європейського Парламенту.

Характеристика Європейського Парламенту як єдиної представницької інституції ЄС продемонструвала його тривалу історичну еволюцію від Загальної

Асамблеї Європейського співтовариства з вугілля та сталі, створеної у 1951 році, що функціонувала за принципом делегування, до статусу єдиного наднаціонального органу Європейського Союзу, що обирається шляхом загального прямого голосування. Зокрема, було з'ясовано що на початку свого функціонування Асамблея складалася з делегованих членів національних парламентів, що не відповідало принципам прямого представництва. Однак, враховуючи існуюче після створення перших європейських Співтовариств прагнення до посилення їхньої демократичної легітимності, вже 1979 було проведено перші загальні прямі вибори до Європейського Парламенту, що забезпечили його представницький характер на подальші роки.

При цьому, як було встановлено у роботі, із закріпленням виборного принципу функціонування Європейського Парламенту також було посилено його повноваження. Так, сучасний статус Європарламенту, закріплений Лісабонським договором, визначає його як інституцію, наділену широкими законодавчими, бюджетними та наглядовими повноваженнями, у межах якої громадяни держав-членів представлені безпосередньо. Це, своєю чергою, перетворює Європейський Парламент на ключовий інструмент забезпечення представницької демократії в архітектурі Європейського Союзу.

Аналіз сучасного нормативно-правового регулювання ЄС засвідчив, що порядок обрання членів Європейського Парламенту ґрунтується на поєднанні спільних європейських принципів та автономії національного законодавства держав-членів. Зокрема, у межах роботи було визначено, що основними джерелами права ЄС у цій сфері, серед іншого, є Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу, Хартія Європейського Союзу про основоположні права та Акт «Про вибори депутатів Європейського Парламенту шляхом загального прямого голосування» (Акт про вибори) від 1976 року зі змінами, внесеними Рішенням Ради ЄС 2002/772/ЄС від 2002 року та Директива Ради ЄС 93/109/ЕС від 1993 року. Водночас встановлено, що загальноєвропейське право закріплює насамперед обов'язкову вимогу щодо застосування пропорційної виборчої системи, встановлює право голосу для

громадян ЄС у державах-членах свого проживання, обмежує виборчий бар'єр у розмірі 5% та визначає часові межі проведення виборів. Водночас держави-члени володіють дискрецією самостійно вирішувати інші процедурні питання, зокрема стосовно форми бюлетеня, кількості виборчих округів чи конкретного методу розподілу мандатів.

Проведений аналіз виборчих систем 27 держав-членів ЄС на виборах до Європейського Парламенту 2024 року дозволив виявити значну різноманітність форм реалізації принципу пропорційності такими державами. Так, абсолютна більшість згаданих країн (25 з 27) використовує пропорційну виборчу систему за партійними списками, у той час як характер цієї системи суттєво різниться залежно від типу використовуваних партійних виборчих списків: закритих (де порядок визначає партія), напіввідкритих або відкритих (де виборець впливає на ранжування кандидатів). Встановлено тенденцію, згідно з якою найбільші за чисельністю мандатів країни частіше обирають закриті партійні виборчі списки, що дозволяє спростити їхнє адміністрування, тоді як менші держави віддають перевагу відкритим спискам для персоналізації виборів. Окремим прикладом стали Ірландія та Мальта, де застосовується система єдиного голосу, що передається, яка забезпечує високий рівень репрезентативності та пропорційності за результатами голосування без використання партійних виборчих списків.

Дослідження перспектив та можливостей участі України у виборах до Європейського Парламенту дозволило визначити цей процес як похідний та невід'ємний етап загальної європейської інтеграції держави. Зокрема, було визначено, що юридична можливість такого представництва виникає винятково після набуття повноправного членства в ЄС, оскільки статус члена Європарламенту передбачений лише для громадян Союзу. Разом з тим, Україна вже сьогодні залучена до парламентського діалогу з Європарламентом, а подальша можлива участь у виборах до Європейського Парламенту постане як ключовий індикатор успішного завершення політичної та інституційної інтеграції України до європейського правового простору.

Кінцевим етапом написання роботи стало обґрунтування необхідності гармонізації українського виборчого законодавства з правом ЄС як фундаментальної передумови майбутньої участі у виборах до Європейського Парламенту. Встановлено, що ключовим викликом для української сторони може стати невідповідність положень Конституції України та Виборчого кодексу України в частині забезпечення виборчих прав громадян ЄС, які проживають на території України. Чинна українська нормативно-правова база обмежує реалізацію активного та пасивного виборчого права винятково за громадянами України, тоді як право Європейського Союзу передбачає наділення цими правами всіх громадян Союзу, що проживають у державі-члені, на умовах, рівних із громадянами такої держави. Реалізація цих вимог потребуватиме внесення змін до статті 70 Конституції України через комплексну процедуру всеукраїнського референдуму, а також вимагатиме модернізації Державного реєстру виборців задля забезпечення відповідного інформаційного обміну з іншими державами-членами.

Стосовно розробки Україною власної виборчої системи з метою потенційної участі у виборах до Європейського Парламенту, у межах роботи найбільш оптимальною для початкового етапу участі було попередньо було визначено пропорційну виборчу систему за партійними виборчими списками із застосуванням єдиного загальнонаціонального виборчого округу. У той час як вибір між закритими партійними виборчими списками (задля спрощення процедури) та відкритими (для підвищення демократичного впливу виборців) має стати предметом майбутнього широкого суспільного дискурсу. При цьому, розробка та встановлення Україною власної ефективної моделі виборчої системи забезпечить належне представництво національних інтересів у головній представницькій інституції Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко І. Європейський Союз: історія становлення та його значення для України // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2023. Вип. 76. С. 15–32. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11790/12156> (дата звернення: 21.04.2026);
2. Бучин М., Федорій І. Порівняльний аналіз основних виборчих систем: проблема вибору оптимальної моделі виборчої системи для України у плані дотримання демократичних принципів виборів // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2009. Вип. 21. С. 58–62. URL: https://studies.in.ua/pravo/porivnyal_analiz_v_sis.pdf (дата звернення: 21.04.2026);
3. Бучин М. А. Вибори як атрибут демократії. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія, Соціологія, Політологія. 2013, Т. 21, № 23. С. 39-43. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vdufsp_2013_21_23\(3\)_9](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vdufsp_2013_21_23(3)_9) (дата звернення: 21.04.2026);
4. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Держ. наук. установа «Енциклопедичне видавництво» ; уклад.: В. Л. Бабка, М. М. Шумило ; за ред. А. М. Киридон. Київ : Енциклопедичне видавництво, 2017. 152 с. URL: https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2018/02/Law_full.pdf (дата звернення: 21.04.2026);
5. Виборчий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 19.12.2019 № 396-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/396-20> (дата звернення: 21.04.2026);
6. Вітюк Д. Л., Павлюх О. А. Вибори як форма безпосередньої демократії: теоретико-правовий аспект // Альманах права. 2019, №10 С. 110-121. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vdufsp_2013_21_23\(3\)_9](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vdufsp_2013_21_23(3)_9)

F=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ap_2019_10_25 (дата звернення: 21.04.2026);

7. Гребенюк Д. О. Генезис Європейського Парламенту та його трансформація до наддержавності // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. Т. 1 № 72. С. 31-35. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/266756/262730> (дата звернення: 21.04.2026);

8. Декларація Шумана // Європа без бар'єрів. 2020. 09 трав. URL: <https://europewb.org.ua/deklaratsiya-shumana/> (дата звернення: 21.04.2026);

9. Дір І. Ю. Основні договори Європейського Союзу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 81, ч. 3. С. 263–268. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/41-2.pdf> (дата звернення: 21.04.2026);

10. Дір І. Ю. Основні інституції Європейського Союзу // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 82, ч. 3. С. 207–213. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/35-2.pdf> (дата звернення: 21.04.2026);

11. Єгорова О. В., Рудік О. М. Трансформація ролі Європейського Парламенту в політиці Європейського Союзу в історичній ретроспективі // ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2025. Вип. 2, ч. 66. С. 86-92. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/337627/326080> (дата звернення: 21.04.2026);

12. Завадський В. М. Витоки та рушійні сили європейської інтеграції: ретроспективний аналіз // Політичне життя. 2018. № 1. С. 126–131. URL: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/view/5935> (дата звернення: 21.04.2026);

13. Загальна декларація прав людини : Декларація ; Організація Об'єднаних Націй від 10 груд. 1948 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 21.04.2026);

14. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС). URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf (дата звернення: 22.04.2026);
15. Івасюк О. І. Виборча система: поняття та елементи // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 83, ч. 1. С. 120–123. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/18.pdf> (дата звернення: 21.04.2026);
16. Інституційна система ЄС : навч. посібник / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 220 с.;
17. Конституційне право : підручник / за загальною редакцією М. І. Козюбри ; Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер, М. І. Козюбра, О. М. Лисенко, А. А. Мелешевич. Київ : ВАІТЕ, 2021. 528 с. URL: https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/9/d/489959_1.pdf (дата звернення: 21.04.2026);
18. Конституційне право зарубіжних країн : навч. посіб. / М. С. Горшенцова, К. О. Закоморна, В. О. Ріяка та ін. ; за заг. ред. В. О. Ріяки. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.;
19. Конституція України : від 28.06.1996 р. : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.04.2026);
20. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: заснування і етапи становлення : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2001. 448 с. URL: <https://file.lib.in.ua/pdf/shynkarenko-tetiana-yevropeiskyi-soiuz-zasnuvannia-i-etapy-stanovlennia.pdf> (дата звернення: 21.04.2026);
21. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт ; Організація Об'єднаних Націй від 16 груд. 1966 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 21.04.2026);

22. Мохончук Б. С. Виборча система як динамічний інститут демократії // Публічне право. 2016. № 1. С. 82-89. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=pp_2016_1_12 (дата звернення: 21.04.2026);
23. Нестерович В. Ф. Поняття виборчої системи та її основні розуміння в конституційному праві // Публічне право. 2019. № 1 (33). С. 18–25. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/33/pdf/pp-2019-33-02.pdf> (дата звернення: 21.04.2026);
24. Остапець Ю. О., Зан М. П. Вибори до Європарламенту 2024 року: характеристика результатів та їхній вплив на структурування національних партійних систем країн-членів Європейського Союзу // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2024. Вип. 48. С. 208–217. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/de87f2df-709d-4d46-b67b-eafb55062626/content> (дата звернення: 22.04.2026).
25. Політологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін. ; за ред. Ф. М. Кирилюка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Здоров'я, 2004. 776 с. URL: <https://www.info-library.com.ua/books-book-137.html> (дата звернення: 21.04.2026);
26. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22.02.2007 № 698-V // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/698-16> (дата звернення: 22.04.2026).
27. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30.06.2004 № 1932-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1932-15> (дата звернення: 22.04.2026);
28. Рейнолдс Е., Рейллі Б. Посібник з розробки виборчих систем // Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам. Київ : ДП «Нора-Друк», 2003, 168 с;
29. Рішення № 1/2014 Ради асоціації між Україною та ЄС від 15 грудня 2014 р. про прийняття регламентів Ради асоціації, Комітету асоціації і його

підкомітетів : Рішення, Регламент, Міжнародний документ від 15.12.2014 № 1/2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/845_001 (дата звернення: 22.04.2026);

30. Сакір-Молочко Н. В., Самофалов Л. П. Класифікація виборчих систем світу // Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право. 2018. № 1 (3). С. 54–65. URL: <https://sjlaw.pau.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Sakir-MolochkoN.V.,SamofalovL.P.pdf> (дата звернення: 21.04.2026);

31. Стукаленко В. А. Теоретичні аспекти мажоритарної виборчої системи // Вісник Одеського національного університету. Правознавство. 2014. Т. 19, вип. 2 (23). С. 23–30. URL: <https://journals.visnyk-onu.od.ua/index.php/law/article/view/177/173> (дата звернення: 21.04.2026);

32. Стукаленко В. А. Теоретичні аспекти пропорційної виборчої системи // Вісник Одеського національного університету. Правознавство. 2014. Т. 19, вип. 3 (24). С. 17–25. URL: <https://heraldlaw.onu.edu.ua/article/view/44676> (дата звернення: 21.04.2026);

33. Ткач Б. Місце Європейського Парламенту в політичній системі ЄС у контексті відносин відповідальності // Вісник Львівського університету. 2021. Вип. 36. С. 257-263. URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/36_2021/34.pdf (дата звернення: 21.04.2026);

34. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода; Україна від 27.06.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 22.04.2026);

35. Україна на шляху вступу до ЄС // European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_uk (дата звернення: 22.04.2026);

36. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні. Львів : Львівський національний

університет імені Івана Франка, 2010. 462 с. URL: <https://studfile.net/preview/9076026/page:31/> (дата звернення: 21.04.2026);

37. Accession criteria (Copenhagen criteria) // EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:accession_criteria_copenhagen (дата звернення: 22.04.2026);

38. Act concerning the election of the representatives of the Assembly by direct universal suffrage // Official Journal of the European Communities. 1976. L 278. P. 5–11. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41976X1008\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:41976X1008(01)) (дата звернення: 21.04.2026);

39. Blais A., Massicotte L. Electoral Systems // Comparing Democracies 2: New Challenges in the Study of Elections and Voting / ed. by L. LeDuc, R. G. Niemi, P. Norris. London ; Thousand Oaks ; New Delhi : Sage Publications, 2002. P. 40–69. URL: https://www.academia.edu/32296791/Electoral_Systems (дата звернення: 21.04.2026);

40. Charter of Fundamental Rights of the European Union // Official Journal of the European Union. 2016. C 202. P. 389–405. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj/eng (дата звернення: 22.04.2026);

41. Consolidated text: Act concerning the election of the members of the European Parliament by direct universal suffrage. 2002. OJ L 278 8.10.1976, p. 5. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01976X1008%2801%29-20020923> (дата звернення: 21.04.2026);

42. Consolidated version of the Treaty on European Union // Official Journal of the European Union. 2016. OJ C 202. P. 13–45. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016M%2FTXT> (дата звернення: 21.04.2026);

43. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Union. 2016. C 202. P. 47–200. URL:

[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF) (дата звернення: 21.04.2026);

44. Constitution of Ireland // Irish Statute Book. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html> (дата звернення: 22.04.2026);

45. Council Decision (EU, Euratom) 2018/994 of 13 July 2018 amending the Act concerning the election of the members of the European Parliament by direct universal suffrage, annexed to Council Decision 76/787/ECSC, EEC, Euratom of 20 September 1976 // Official Journal of the European Union. 2018. L 178. P. 1–3. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2018/994/oj> (дата звернення: 21.04.2026);

46. Council Decision 2002/772/EC, Euratom of 25 June and 23 September 2002 amending the Act concerning the election of the representatives of the European Parliament by direct universal suffrage, annexed to Decision 76/787/ECSC, EEC, Euratom // Official Journal of the European Communities. 2002. L 283. P. 1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02002D0772-20020923> (дата звернення: 21.04.2026);

47. Council Directive (EU) 2025/1788 of 24 June 2025 laying down detailed arrangements for the exercise of the right to vote and to stand as a candidate in elections to the European Parliament for Union citizens residing in a Member State of which they are not nationals (recast) // Official Journal of the European Union. 2025. 8 Sept. OJ L 2025/1788. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1766211761977&uri=CELEX%3A32025L1788&> (дата звернення: 22.04.2026);

48. Council Directive 93/109/EC of 6 December 1993 laying down detailed arrangements for the exercise of the right to vote and stand as a candidate in elections to the European Parliament for citizens of the Union residing in a Member State of which they are not nationals // Official Journal of the European Communities. 1993. L 329. P. 34–38. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31993L0109> (дата звернення: 22.04.2026);

49. Difford D. Why Did Belgium Adopt Proportional Representation? // Electoral Reform Society. 2023. URL: <https://electoral-reform.org.uk/why-did-belgium-adopt-proportional-representation/> (дата звернення: 21.04.2026);

50. Election Act of the Republic of Finland (1998, as amended up to 2004) (English) // Legislationline. URL: <https://legislationline.org/taxonomy/term/13329> (дата звернення: 22.04.2026);

51. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Report on Electoral Systems: Overview of Available Solutions and Selection Criteria : adopted by the Venice Commission at its 57th Plenary Session (Venice, 12–13 December 2003). Strasbourg, 2004. 46 p. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2004\)003.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2004)003.aspx) (дата звернення: 21.04.2026);

52. European Parliament elections // Electoral Commission. URL: <https://www.electoralcommission.ie/european-parliament-elections/> (дата звернення: 22.04.2026);

53. European Parliament Elections Act, 1997, section 7. No. 2 of 1997. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/2/section/7/enacted/en/html#sec7> (дата звернення: 22.04.2026);

54. European Parliament Elections Act, 1997. No. 2 of 1997. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/2/enacted/en/html> (дата звернення: 22.04.2026);

55. European Parliament resolution of 11 March 2026 on the EU enlargement strategy (2025/2110(INI)) // Texts adopted / European Parliament. 2026. 11 Mar. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2026-0077_EN.html (дата звернення: 22.04.2026);

56. European Parliamentary Research Service (EPRS) // At your service / European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/stay-informed/research-and-analysis> (дата звернення: 22.04.2026);

57. Farrell D. M. Electoral Systems: A Comparative Introduction. 2nd ed. New York : Palgrave Macmillan, 2011. xiii, 279 p. URL:

https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781137285508_A29487939/preview-9781137285508_A29487939.pdf (дата звернення: 21.04.2026);

58. Founding agreements // European Union. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/founding-agreements_en (дата звернення: 21.04.2026);

59. Grosek K., Sabbati G. 2024 European elections: National rules // Think Tank / European Parliament. 2024. 23 Apr. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2023\)754620](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2023)754620) (дата звернення: 22.04.2026);

60. Hlebec N., Radilović H., Topolovec T., Sluga A., Rebić U., Blejec M. European election turnout: mandatory voting, age limits and possibility to choose candidates // European Data Journalism Network. 2024. 20 June. URL: https://www.europeandatajournalism.eu/cp_data_news/european-election-turnout-mandatory-voting-age-limits-and-possibility-to-choose-candidates/ (дата звернення: 22.04.2026);

61. Hosli M. O., Kantorowicz J., Nagtzaam M. A. M., Haas M. I. Turnout in European parliament elections 1979–2019 // European Politics and Society. 2024. Vol. 25, issue 1. P. 1–23. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23745118.2022.2137918?#abstract> (дата звернення: 21.04.2026);

62. Introduction | About | D-UA | 9th parliamentary term (2019–2024) | Delegations | European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/delegations/en/archives/9/d-ua/about/introduction> (дата звернення: 22.04.2026);

63. Ireland's voting system // Electoral Commission. URL: <https://www.electoralcommission.ie/irelands-voting-system/> (дата звернення: 22.04.2026);

64. Law J., Martin E. A. A Dictionary of Law. 7th ed. Oxford : Oxford University Press, 2009. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199551248.001.0001/a>

cref-9780199551248-e-1285?rskey=hO1Igv&result=1363 (дата звернення: 21.04.2026);

65. Law on elections to the European Parliament in France (7 July 1977) // CVCE.eu. URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2001/12/11/6387fea3-6085-4338-a06a-f8b2c26cabba/publishable_en.pdf (дата звернення: 22.04.2026);

66. Maciejewski M. The European Parliament: Historical background // Fact Sheets on the European Union / European Parliament. 2025. Nov. URL: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.3.1.pdf (дата звернення: 21.04.2026);

67. Proportional Representation – an overview // ScienceDirect Topics. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/proportional-representation> (дата звернення: 21.04.2026);

68. Proportional representation // UK Parliament. URL: <https://www.parliament.uk/site-information/glossary/proportional-representation/> (дата звернення: 21.04.2026);

69. Reynolds A., Reilly B., Ellis A. Electoral System Design: The New International IDEA Handbook. Stockholm : International IDEA, 2005. 237 p. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/electoral-system-design-the-new-international-idea-handbook.pdf> (дата звернення: 21.04.2026);

70. Salm C. *European elections: A historical perspective* // EPRS | European Parliamentary Research Service. 2019. June. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/637957/EPRS_ATAG\(2019\)637957_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/637957/EPRS_ATAG(2019)637957_EN.pdf) (дата звернення: 21.04.2026);

71. Seats by political group and country | 1979 Constitutive session // Results of the 1979 European elections / European Parliament. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/seats-political-group-country/1979-1984/constitutive-session/> (дата звернення: 21.04.2026);

72. Seats by political group and country | 2024 Election results / European Parliament. 2024. 23 Jul. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/seats-political-group-country/2024-2029/> (дата звернення: 22.04.2026);

73. Single transferable vote (STV) // Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/single-transferable-vote> (date of access: 21.04.2026);

74. The European Parliament: electoral procedures / Fact Sheets on the European Union / European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/21/parlament-europejski-procedury-wyborcze> (дата звернення: 22.04.2026);

75. The European Union's primary law // EUR-Lex. 2022. 12 Oct. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-european-union-s-primary-law.html> (дата звернення: 21.04.2026);

76. The hierarchy of norms in EU law // Fact Sheets on the European Union / European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/21/the-hierarchy-of-norms-in-eu-law> (дата звернення: 21.04.2026);

77. Treaty amending certain budgetary provisions // Official Journal of the European Communities. 1971. L 2. P. 1–12. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/budget_1970/sign/eng (дата звернення: 21.04.2026);

78. Treaty amending certain financial provisions // Official Journal of the European Communities. 1977. L 359. P. 1–19. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/finan_1975/sign/eng (дата звернення: 21.04.2026);

79. Treaty establishing the European Coal and Steel Community and related instruments (ECSC treaty) / The six Member States: Belgium, Germany, France, Italy, Luxembourg, Netherlands. Publications Office of the European Union. 1951. 18 Apr. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/353a22f9-8e69-4dd9-b1cf-db402253e897/language-en> (дата звернення: 21.04.2026);

80. Ukraine // Enlargement and Eastern Neighbourhood / European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/countries/ukraine_en (дата звернення: 22.04.2026).